

המדור הביבליוגרפי

הרב מאיר וונדר

מפתח מוער

למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת
ובכתבי עת תורניים בשנת תשס"ג

רשימה קודמת:

אסיא עט-פ (כרך כ', חוב' ג-ד), טבת תשס"ז, עמ' 152-198

תוכן הפרקים

41 - 1	תפילין, תפילה, ברכות	1.
87 - 42	שבת	2.
114 - 88	מועדים	3.
151 - 115	איסור וטהרה	4.
175 - 152	כיבוד אב, מילה, מזוזה	5.
240 - 176	רפואה, השתלות	6.
340 - 241	נשים, הפריות	7.
376 - 341	נזיקין, הפלות	8.

רשימת הספרים וכתבי העת

1. **אבן ישראל ט** הרב ישראל יעקב פישור, ירושלים
2. **אבני ישפה ד** הרב ישראל פסח פיינהנדלר, ירושלים
3. **אדני פז ב** הרב אלון אבידר, ראש העין
4. **אהל צבי** חבורת דרשו ה' ועוזו, בית מדרש גבוה, לייקווד
5. **אור ישראל** מכון אור ישראל, מאנסי
6. **אור הכולל** כולל אור יצחק דחסידי סקאליע, ברוקלין
7. **אור תורה** ישיבת כסא רחמים, בני ברק
8. **אסיא** מכון שלזינגר ליד המרכז הרפואי שערי צדק, ירושלים
9. **הבאר** שומעי לקחו של הרב דב וייס, ירושלים
10. **באר אליהו ג-ה** הרב אליהו כ"ץ, באר שבע
11. **באר שרים ו** הרב אברהם יפה-שלזינגר, ג'נבה
12. **ביכורי אשר ב** הרב מסעוד אלחדד, ירושלים
13. **בית אהרן וישראל** מוסדות קרלין-סטולין, ירושלים
14. **בית הלל** לזכר ר' הלל טוטיאן, ירושלים
15. **בית יצחק לה** תלמידי ישיבת רבנו יצחק אלחנן, נוא יארק
16. **בלכתך בדרך כ** תלמידי ישיבת כרם ביבנה
17. **בנין אב** ישיבה בנשיאות הרב אליהו בקשי דורון, ירושלים
18. **בר בי רב דחד יומא** כולל בית דוד, חולון
19. **בריית התיכון א-ב** הרב נסים בריית, לוד
20. **ד' אמות של הלכה** רמת שלמה, ירושלים
21. **דברות אליהו ו** הרב אליהו אברזל, ירושלים
22. **דברי בניהו ז** הרב בניהו דייץ, ירושלים
23. **דברי דוד ג** הרב דוד טהרני, ביתר עילית
24. **דברי משה** הרב משה עזרא מזרחי, חלב
25. **דרך המלך** הרב דובריש רפפורט, רווה רוסקה
26. **הגם שאול א-ב** הרב שאול אבן דנאן, פאס
27. **והיה העולם** הרב ברוך שרגא, ירושלים
28. **ויזרע יצחק א** הרב יצחק פינחס, בני ברק
29. **ויען אברהם ו** הרב אברהם סאלם, ירושלים
30. **זבח משפחה** ליובל הזהב של ר' חיים צבי הולנדר ורעיתו, ירושלים

31. זכרון לשמ"י הרב יוסף משה שטרית, טבריה
32. זרע יעקב ראשי ולומדי הכוללים בשיכון סקווירא, ניו יורק
33. חיי הלוי ד הרב יוחנן וזנר, מונטריאל
34. יחל ישראל ג הרב ישראל מאיר לאו, ירושלים
35. ישורון יב, יג מאסף תורני, ניו יורק-ירושלים
36. כנסת ישראל הרב ישראל גרוסמן, ירושלים
37. להורות נתן יג הרב נתן גשטטנר, בני ברק
28. המאור הרב מאיר אמסעל, ברוקלין
39. המאיר לארץ ישיבת המאירי, ירושלים
40. מגיד תשובה ז הרב חנינא בוגיד סערון, פריז
41. מוריה הוצאת מוריה, ירושלים
42. מחניים מרכז ספיר, ירושלים העתיקה
43. מילין בחדוותא ישיבת מנחת אלעזר מונקאטש, ברוקלין
44. מנחת אשר ב הרב פנחס אשר זליג גולדברגר, ברוקלין
45. המעין מוסד ברייער של פועלי אגודת ישראל, ירושלים
46. מענה אליהו הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים, מיר וירושלים
47. משכיל לדוד ג הרב דוד כהן, ג'רבה ?
48. משנת אהרן ישיבת פינסק קרלין, ירושלים
49. משנת יוסף ה הרב יוסף ליברמן, ירושלים
50. משפטי אליהו ב הרב אליהו לוי, ירושלים
51. משפטי הלוי ב-ג הרב הלל יצחק הלוי, בני ברק
52. משפטיך ליעקב ד הרב צבי יהודה בן יעקב, חיפה
53. נדיב לב הרב חיים דוד חזן, איזמיר וירושלים
54. נזר התורה ישיבות נזר התורה, ירושלים
55. נתיבות התלמוד כולל נתיבות התלמוד, ברוקלין
56. סכותה לראשי ספר זכרון לבעל אבי העוזרי, בני ברק
57. עטרת פז ח"א ב, ח"ב הרב פנחס זביחי, ירושלים
58. עטרת שלמה ח לזכר הרב שלמה זלמן אוירבך, ירושלים
59. עלינו לשבח ב הרב יצחק זילברשטיין, בני ברק
60. עם התורה צעירי אגודת ישראל דארה"ב, ניו יורק
61. עץ חיים ו אברכי כולל צאנז, נתניה

62. פאר אהרן
הרב אהרן פרסבורגר, בונייהו
63. פינת יקרת
תלמידי וחסידיו סאטמאר, קרית יואל מונרו
64. פסקי דין רבניים כ, כא
בתי הדין הרבניים בישראל, ירושלים
65. פסקי דין מבית דין ירושלים ח
בית הדין לממונות ולביורור יהדות, ירושלים
66. פעולת צדיק ב
הרב יחיא צאלח, תימן
67. פעמי יעקב
כולל להוראה על שם הרב יעקב לנדא, בני ברק
68. פרי חיים
הרב חיים אלעזר פרידמן, ברוקלין
69. פרי עץ הגן ג
הישיבה הגבוהה, רמת גן
70. צהר יא
מכון הלכתי-אקטואלי דרך אליעזר, ירושלים
71. קובץ תשובות ב-ג
הרב יוסף שלום אלישיב, ירושלים
72. קול התורה
מחלקת החינוך של אגודת ישראל באירופה, לונדון
73. ריח השדה א
הרב יעקב חביב, קרית משה, ירושלים
74. שבט הקהתי ו
הרב שמאי קהת גרוס, ירושלים
75. שדה אלחנן ב
הרב אלחנן הלפרין, לונדון
76. שורת הדין ח
מכון שער המשפט, ירושלים
77. שושנים לרוד
הרב דוד צבאח, מרוקו
78. שו"ת אלקבץ א
הרב חנן אפללו, קרית ספר
79. שו"ת השבי"ט א-ח
הרב שמואל טוביה שטרן, מיאמי ביטש
80. שו"ת וחיודשי
רבינו מאיר פישלס, פרג
81. שיח משפט
הרב יעקב שורצברט, בני ברק
82. שמע שלמה
הרב שאול אבן דנאן, פאס
83. שערי צדק ג
מכון משנת הרמב"ם, קרית אונו
84. שמ"ש ומגן ב
הרב שלום משאש, ירושלים
85. שרידים
רבני אירופה, ירושלים
86. תבואות שמ"ש א-ג
הרב שלום משאש, ירושלים
87. תועפות ראם
הרב רפאל אנקאווה, מרוקו
88. תחומין כג
מכון צומת, אלון שבות
89. תל תלפיות
קהילת חניכי הישיבות, בני ברק
90. תנובות שדה
המכון למצוות התלויות בארץ, בית עוזיאל
91. תשובה מקובצת
בעריכת הרב ברוך אפרתי, ירושלים

מפתח השמות

- אבא שאול, ר' בן ציון 97
 אבירן, ר' אברהם 70
 אבירר, ר' אלון 51, 125, 138, 149
 אבן דנאן, ר' שאול 297, 307, 316,
 317, 319
 אברזל, ר' אליהו 29, 34, 100, 128,
 135, 161, 208, 239, 265, 274,
 288, 301, 308, 325, 329, 333,
 336, 373, 376
 אויש, ר' משולם זושא 148
 אוריה, ר' מרדכי 324
 אושינסקי, ר' יצחק 237
 אלחדד, ר' מסעוד 295, 327
 אליהו, ר' מרדכי 305
 אלישיב, ר' יוסף שלום 9, 14, 60-62,
 64, 80, 98, 101, 114, 141, 182,
 242, 254, 261, 272, 273, 293,
 322, 337
 אלמליח, ר' יצחק 312
 אנקאוה, ר' רפאל 298, 303, 310
 אסחייק, ר' יחזקאל 180
 אפלבוים, ר' דוד יעקב 195
 אפללו, ר' חנן 39
 אקסלרוד, ר' גדליהו 243
 אריאל, ר' יעקב 136א'
 אשכנזי, ר' דובריש 313
 בן יעקב, ר' צבי יהודה 330, 350
 בן יצחק, מנחם 222
 בן משה, ר' גדעון 138
 בן פורת, ר' אליעזר 178
 בן שמעון, ר' נסים 306
 בצרי, ר' עזרא 294
 בקשי דורון, ר' אליהו 136א'
 בר שלום, ר' אליהו 69
 ברוכין, ר' יעקב 313
 בריח, ר' נסים 28, 163, 170
 ברנד, ר' אהרן 140
 ברנסדורפר, ר' מאיר 90, 281
 ברקוביץ, ר' שלום אליקים 78
 גבאי, ר' משה 113
 גוטמן, ר' צבי 372
 גולדברג, ר' זלמן נחמיה 276, 294
 גולדברגר, ר' פנחס אשר 92
 גולדמינץ, ר' אברהם יעקב 359
 גורן, ר' שלמה 22
 גמזו, ר"ש 324
 גרוס, ר' שמאי קהת 3, 10, 24, 38, 40,
 82, 91, 110, 112, 121, 122, 131,
 203, 267, 341, 349
 גרוסמן, ר' יצחק דוד 173
 גרוסמן, ר' ישראל 71, 173, 344,
 347
 גרטנר, ר' צבי 276
 גרינבוים, ר' אפרים 102
 גרסטן, ר' שמואל מאיר 276
 גשטטנר, ר' נתן 33, 255
 דומב, ר' דוד 306, 312
 דומב, ר' שמואל חיים 355

וּכְטוּוּגֵל, ר' מִשֶׁה אֱלִיעֶזֶר 166	דִּיטֶש, ר' יַעֲקֹב 61
וַיִּצְמָן, ר' גִּדְעוֹן 259	דִּיין, ר' בְּנִיָּהוּ 2, 93, 188, 225
וַיִּלְיָגֵר, ר' לֵיִבֵּל 83	דִּיין, ר' יִצְחָק 35
וַיִּנֵּר, ר' יַעֲקֹב 64	דִּיכּוּבְסִקִּי, ר' שְׁלֹמֹה זֶלְמָן א' 136, 142
וַרְהַפְטִיג, אֵיתָמֵר 367	הַבְּלִין, ר' שְׁלֹמֹה זֶלְמָן 72
זְבִיחִי, ר' פִּנְחָס 18, 20, 143, 162,	הוֹרְבִין, ר' אֲרִיָּה 305, 311
233, 227, 174	הִיִּשְׁרִיק, ר' אֱלִיהוּ 236
זוֹרְגֵר, ר' מִשֶׁה זָאב 57	הַלוּי, ר' הֶלֶל יִצְחָק 66, 365
זִלְבֵרְשֵׁטִין, ר' יִצְחָק 21, 26, 67, 74,	הַלְפְּרִין, ר' אַבְרָהָם יְהוּדָה 150
78, 111, 152, 167, 183, 194, 197,	הַלְפְּרִין, ר' אֶלְחָנָן 86, 104, 120,
204, 209, 211, 213, 219, 354,	291, 240, 146
366, 357	הַלְפְּרִין, ר' לִירִי יִצְחָק 118
זִינו, ר"ש 196	הַלְפְּרִין, ר' מֵרְדֵכִי 79, 136, 191,
זֶלְטֵנְרִיךְ, ר' שְׁמוּאֵל אַבְרָהָם 241	371, 220, 217
חֲבִיב, ר' יַעֲקֹב 147	הַרְט, ר' מִשׁוּלָם פִּיש 176
חֲזוֹן, ר' חַיִּים דּוֹד וְאַחִיו 247, 289, 315	וּזוֹנֵר, ר' יוֹחָנָן 115, 210, 232
חַרְל"פ, ר' יַעֲקֹב חַיִּים 359	וּזוֹנֵר, ר' יִצְחָק שְׁמַעוֹן 17
טַהֲרֵנִי, ר' דּוֹד 89, 151, 157	וּזוֹנֵר, ר' שְׁמוּאֵל 16
טוֹלִידְנוּ, ר' פִּנְחָס 109	וּוֹטְנֵשֵׁטִין, ר' בְּצַלָּאֵל טוֹבִיָּה 6
טוֹרְצִקִי, ר' מִשֶׁה 356	וּוֹלֵף, אֹודִי 234
טֵיטְלֵבּוּים, ר' אֶהֱרָן וֹר' מִשֶׁה 241	וּוֹנֵדֵר, ר' מֵאִיר 185
טֵלְסֵנִיק, ר' יִצְחָק לֵיב 242	וַיְגוּדָה, מִיכָאֵל 223
יוֹסֵף, ר' עוֹבֵדִיָּה 138	וַיְדֵר, ר' אֶהֱרָן 7
יֵלִין, ר' מֵרְדֵכִי 8	וַיִּנְבְּרֵגֵר, ר' שְׁלֹמֹה יְהוּדָה 78
יִמְנִיק, ר' אֶלְחָנָן דֵּב 46	וַיִּישׁ, ר' אֶשֶׁר זֶלִיג 65, 88, 94-96,
יִפָּה, ר' יוֹסֵף 57	370, 260
יִפָּה-שְׁלֹזִינְגֵר, ר' אַבְרָהָם 4, 23, 44,	וַיִּישׁ, ר' יְהוֹשֻׁעַ 292, 300, 352, 355
123, 108	וַיִּישׁ, ר' יִחְזַקָּאל שְׂרָגָא 87
יִשְׂרָאֵלִי, ר' שְׂאוּל 226	וַיִּישְׁבֵּרְגֵר, ר' אֱלִיעֶזֶר שְׁמוּאֵל 8
כֶּהֵן, ר' אֶפְרַיִם 262	וַיִּישְׁמַנְדֵּל, ר' מִנְחָם מֵאִיר 78

- כהן, ר' דוד 31
 כהן, ר' חיים יהודה 59
 כהן, ר' עדי 249, 215
 כהן, ר' שאר ישוב 324
 כץ, ר' אליהו 1, 27, 107, 130, 132
 144, 172, 184, 231, 252, 279
 302, 328, 331
 כץ, ר' יהושע 57
 כץ, ר' מאיר 56
 לאו, ר' ישראל מאיר 224
 לוי, ר' אליהו 346
 לויץ, ר' אליהו 276
 לויץ, ר' אברהם דב 292, 300, 348
 352
 לוינגר, אוריאל 192
 לוינגר, ר' ישראל מאיר 119
 לוינזון, ר' אלכסנדר יהושע 235
 ליאור, ר' דב 136א'
 ליברמן, אהרן 282
 ליברמן, ר' יוסף 37, 55, 99, 284
 מאזוז, רמ"י 306
 מגן, אליעזר 5
 מזרחי, אהרן 256
 מזרחי, ר' משה עזרא 45, 309, 343
 מזרחי, ר' שלום 171, 175
 מטרס, חגית 190
 מיזליש, ר' צבי הירש 78
 מיכלסון, מנחם 181
 מלאך, דניאל 371
 משאש, ר' דוד 169
 משאש, ר' שלום 25, 35, 105, 139,
 169, 201, 226, 251, 264, 296,
 314, 321, 334, 340
 נבות, אורית 199
 נויכירט, ר' יהושע ישעיה 36
 נמיר, סודי 76
 סאלם, ר' אברהם 124
 סלומון, ר' ברוך שמעון 351
 סעדון, ר' חנינא בוגיד 11, 30, 42,
 134, 145, 154, 269
 עמאר, ר' שלמה משה 202, 351
 עמיאל, ר' משה 68
 עצור, ר' אליהו 277, 311
 פולק, ר' מנחם 117
 פיין, משה דוד 290
 פינהנדרל, ר' ישראל פסח 41, 53,
 75, 81, 126, 133, 230
 פינחס, ר' יצחק 299
 פינקוס, ר' שמשון 207
 פינקלשטיין, ר' ברוך ומיכל 285, 286
 פישלס, ר' מאיר 338
 פישר, ר' אורי בצלאל 345
 פישר, ר' ישראל יעקב 47, 54, 106,
 127, 229, 253, 263
 פלאגי, ר' חיים 188, 289
 פלוג, ר' יהושע 179, 339
 פרידלנדר, ר' אברהם יהושע השל 78
 פרידמן, ר' חיים אלעזר 19, 50
 פרידר, ר' מרדכי דוד 77
 פרימן, ר' מאיר 367

פרסבורגר, ר' אהרן 52	שאנן, ר' חיים שלמה 351
פרץ, ר' מיכאל 177, 189	שביב, ר' יהודה 79
צאלח, ר' יחיא 103, 304, 332, 335	שורץ, ר' יחזקאל אהרן 13
צבאח, ר' דוד 318	שורץ, ר' יחזקאל שרגא 49
צימבליסט, ר' חיים גדליה 136א'	שורצברט, ר' יעקב 362, 369
קוטלר, ר' אהרן 160	שטיינמץ, ר' מרדכי שלמה 43
קוטק, שמואל 190	שטינברג, אברהם 78, 199, 248
קולר, ר' משה 312	שטרית, ר' יוסף משה 58, 84
קושלבסקי, ר' צבי 85	שטרן, ר' שמואל אליעזר 73
קטן, ר' יואל וחנה 137, 214	שטרן, ר' שמואל טוביה 56, 116, 155,
קליין, ר' מנשה 63, 212, 228, 374	156, 165, 168, 200, 221, 238, 258,
קליין, ר' משה שאול 276	266, 270, 353, 358, 363, 375
קניג, ר' חיים ישעיה 57	שטרן, ר' שמעון 275
קנייבסקי, ר' חיים 176	שינפּלד, טל 187
קרויס, ר' שלום 32	שיף, ר' יצחק 205
ראטה, ר' יחזקאל 12, 241	שך, ר' אלעזר מנחם 67, 180
רביבו, ר' נסים 327	שלוש, ר' שלמה 360
רבינוביץ, ר' אברהם משה 206	שלם, ר' אברהם 218
רבינוביץ-תאומים, ר' אליהו דוד	שמסיאן, ר' אברהם 186
153, 158, 164, 268, 323	שפירא, ר' יצחק 132, 144
רוט, ר' אליעזר 192, 361	שפרן, ר' יגאל בצלאל 216
רוטשילד, ר' יעקב יוסף 48	שרביט, ר"י 305, 311
ריזל, ר' משה יוסף 239	שרגא, ר' ברוך 129, 245, 246, 342,
ריינוס, דוד 198	364, 368
רלב"ג, ר' מרדכי 257	שרים, ר' מתתיהו 294
רפפורט, אביבה 287	שרמן, ר' אברהם חיים 320
רפפורט, ר' דובריש 15, 271, 278,	שרשבסקי, ר' יהודה א 276
280	תם, ר"ש 236

מפתח הענינים

אבלות 238-240; אבעבועות 30, 289; אבר 68, 237; אדים 52; אוזניים 55, 149;
 אולטרה סאונד 213, 228, 231; אונס 326; איטר 14-19, 40, 170, 338, 339;
 איידס 62, 165, 270; איילונית 310, 322; איכות הסביבה 363; אילם 175, 357;
 איסור 34; אלימות 312; אנדרוגינוס 156; אספרין 50; אפודה 6, 7; אפוטרופוס
 352; אשר יצר 3; אתרוג 112.

בדיקה 196, 236, 243, 282; בהמה 212; ביבליוגרפיה 185; ביופסיה 183;
 ביכורים 175; ביטוח 367; ביצים 265; ביקור חולים 184, 203-205; בית חולים 51,
 171, 227, 230, 231, 240, 316; בית קברות 227; בכור 93, 349; בר מצוה 29;
 ברכות 31, 34-40; ברכת המזון 32, 33, 42, 103; בשר 116.

גבורת אנשים 298, 316-320, 322; גבס 12; גוסס 219, 349; גידם 75, 112, 331;
 גיטין 327-332; גילוח 127, 204; גירושין 303-325; ג'לטין 120; גניבה 354;
 גרות 168, 169, 242, 243; גרמא 33.

דופק 140; דילול 375, 376; דם 2, 131-134, 310, 354; דימום 76, 135-137;
 דנ"א 235, 276, 350.

הבדלה 75, 105, 106; הבחנה 242; הגומל 19, 41; הומוסקסואל 306; הזרעה
 מלאכותית 250-258, 327; המפיל 167; המתת חסד 184, 218; הסכם 324; הפלות
 320, 322, 370-376; הצלה 59, 64, 66, 87, 232; הרדמה 216; הריון 213, 214,
 274, 285-288, 321, 322; השחתת זרע 270, 272, 273; השתלות 224-226, 253,
 354.

וטרנר 212; וסת 131, 135, 139.

זיהוי 236; זימון 31, 108; זיעה 91; זנות 300, 301; זק"א 74; זקנים 24, 25, 49,
 132, 331, 340; זריקת 1, 2, 75, 116.

חברון 193; חובש 59; חול המועד 104; חולים 50, 61-73, 80, 94, 111, 153, 199,
 202-209, 217, 305, 309, 313, 314, 316, 318, 330, 344-346; חולירע 343;
 חימום 57; חלב 115, 121; חמי טבריה 58; חליצה 333-340; חנוטים 233; חציצה
 143-150; חרש 113, 114, 163, 172, 204, 245-247, 292, 293.

טבילה 151, 214; טומאה 229-231, 234; טושנאד 82; טחורים 86; טלטול 45, 46;
 טלפון 204; טעות 359, 361.

יבום 333-337, 340; יד 8-19, 27, 289; יולדת 51, 83, 84, 110, 142, 231, 332;
 יום טוב 96-103; יום כיפור 59, 107-110; ילדה 194, 197, 219; ירושה 350.

כדורים 81; כהנים 27, 205, 227-234; כיבוד אב 26, 152; כימותרפיה 219; כימיה 57; כיעור 308, 317; כישוף 120; כלב 364, 365; כליות 354, 366; כסא גלגלים 47; כפיה 197, 304, 329, 337; כרות שפכה 271; כשרות 119-121; כתובה 291, 292.

לב 266, 340, 348; לידה 285-288; לייזר 44, 166.

מבחנה 172; מגילה 113, 114; מדיטציה 130; מום 295, 307, 326, 328, 371; מורדת 296, 318; מות 54, 217-222; מזוזה 170, 171; מזונות 293, 294, 309, 316, 322, 326; מחבלים 64, 211; מחלה 208, 209, 281, 294; מילה 29, 154-169; מים 38; מייעים 22, 32, 33; מכונית 347; מכשיר שמיעה 56, 113; מלון 342; מליחה 116, 117; מלקחים 174; ממזר 373; מעוברת 109, 182, 219, 227, 228, 244; מצה 91, 95; מצוות 5; מציצה 163-165, 189; משחה 11, 133; משטרה 234, 235; משקפים 39, 44, 45, 164, 362.

נדה 131-142; נזיקין 37, 357-365, 368, 369; נטילת ידים 1, 2, 30; ניוויים 63; ניתוח 154, 155, 184, 210, 269, 302; נכרים 21, 50, 80, 198, 210, 266, 275; נשיאת כפים 27; נשים 278, 283.

סגולות 79, 186, 188; סוכות 111; סוכרת 78, 169, 322; סוללות 46; סומא 4, 5, 103, 104, 290, 328, 334, 335, 349; סחרחורת 33; סירוס 136, 261-266, 275; סירוס אישה 136; סנדק 167; ספירת העומר 204; ספרים 21.

עבודה זרה 130; עגונה 276, 277; עורבן 141, 226, 357; עזרה למרפא 181; עזרה ראשונה 62, 195, 231; עינים 103, 144, 361; עירובין 87; עישון 26, 39, 96-100, 363; עליה לתורה 28, 29; עקרות 323; ערלה 163, 188.

פאה נכרית 20; פגים 163, 231, 325; פדיון הבן 154, 172-174; פונדקאית 257, 258; פיקוח נפש 60-67, 70-73; פירות 80; פסח 88-96, 118; פצוע דכה 136א', 261-263, 304; פצע 76, 77, 131, 133, 368, 369; פריה ורבייה 259, 260, 269, 274.

צביטה 53; צביעה 124; צדיק 104, 206; צדקה 21; צהבת 157-159; צוואה 351; צום גדליה 106; ציבור 25; ציפורניים 149, 162; ציצית 6, 7; צליאק 95; צמח 299, 304, 303, 304.

קבורה 236, 237; קטטר 23; קטלנית 241; קטנים 50; קידוש 108; קידושין 263, 277; קלמפ 160, 161; קמיע 48, 190; קעקע 10, 128, 129, 143, 144.

רגל 340; רופא 50, 140, 200-202, 211, 255, 283, 284, 308, 341, 348, 355, 358-361; רחם 131, 135-137, 267, 274, 315, 336, 340; ריבוי בשיעורים 72; רמב"ם 192; רפאנו 207; רפואה 176-202, 297-299, 361; רקמות 244.

שבת 39, 42-86, 120, 151, 167, 260; שבועה 309; שוטה 238, 278-280, 309, 311, 314, 318-316, 322-324, 326, 330, 337, 353; שונא 204; שותף 343; שידוך 280-282, 289, 309; שיוף 54; שיליה 121; שיניים 51, 89, 90, 92, 118, 122, 146-148, 216, 225, 318; שיתוק 8, 9, 15; שכירות 344-347, 356; שכר שבת 49; שמות 332; שעון 85; שערות 20, 123-127, 150; שפתים 51; שקר 214, 290; שתן 3, 23, 134, 188, 309.

תאומי סיאם 215; תאוונות 357; תאי גזע 248, 249; תהילים 204; תור 354; תורה 153; תחבושת 138, 157; תלמוד 191; תלמיד חכם 182; תעניות 33, 93; תפילה 22-26, 204, 206; תפילין 8-20, 107, 150; תפירות 145; תרומת איברים 66, 223; תרופות 35, 36, 43, 88, 101, 102, 187, 189, 194; תשמיש 268, 270; תשעה באב 105-107, 127.

א. תפילין, תפילה, ברכות

1. נטילת ידיים אחרי קבלת זריקה. הרב אליהו כ"ץ. **באר אליהו**, או"ח, ח"ג, סי' א, עמ' קפא.
אין צורך ליטול ידיים אחרי זריקה או חיסון.
2. נטילת ידיים אחרי קבלת זריקת חיסון. הרב בניהו דיין. **שו"ת דברי בניהו**, ח"ד, או"ח, סי' ג, עמ' כח-כט.
הנטילה אחרי הקזת דם היתה מפני שהיא טיפול רפואי, אבל אין צורך ליטול אחרי תרומת דם, זריקה, בדיקת וספירת דם.
3. הנוטלים כדורים להורדת מי רגלים. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' ד, עמ' ב.
כשמטילים מים כל כמה דקות, יכול לברך אשר יצר בכל פעם.
4. בדין סומא. הרב אברהם יפה-שלזינגר. **באר שרים**, ח"ו, סי' נו, עמ' ריא-ריב.
יש מחלוקת אם פטור גם מלא תעשה. —בסי' עז עמ' שטז-שיט השיב על פריעת בעל חוב בסומא.
5. גדר חיוב סומא במצוות. אליעזר מגן. **בלכתך בדרך**, כ, תשס"ג, 97-101.
סיכום דעות הפוסקים לגבי חיובו במצוות השונות.
6. אפודה (וועסט) של אנשי חברת הצלה לענין ציצית. הרב בצלאל טוביה ווטנשטיין. **אור ישראל**, לא, תשס"ג, נז-סד.
אין צורך להחמיר להטיל בהם ציצית או לעגל הכנפות.
7. הטלת ציצית באפוד של אנשי הצלה. הרב אהרן וידר. **זרע יעקב**, כ, תשס"ג, קצט-רר.

- אין כוונתם ללבישה רק להראות שעוסקים בהצלה, ולכתחילה יעגלו את הקרנות.
8. הנחת תפילין על יד משותקת. הרב מרדכי יאהלין משדה לבן, הרב דוד גרינברג מקוברין. **עץ חיים**, ו, תשס"ג, פא-פו.
- יניח התפילין על ידו השמאלית המשותקת. בעמ' רטו-ריח דן הרב אליעזר שמואל וייסברגר במי שאין לו זרוע, אם פטור גם מתפילין של ראש.
9. הנחת תפילין במי שידו השמאלית משותקת. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב אברהם חפוטא. **קובץ תשובות**, ח"ב, סי' ב, עמ' ג-ד.
- דן אם משותקת היא דוקא כשאינה מוציאה דם.
10. הנחת תפילין של יד על כתובת קעקע מצורה שאינה יפה. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' יח, עמ' ח.
- אינו חייב לטרוח בכאבים ובממון להסירה, אבל הנחת טלאי של עור אינה חוצצת.
11. מרח הרופא משחה עבה במקום הנחת התפילין. הרב חנינא בוגיד סעדון. **מגיד תשובה**, ח"ו, אור"ח, סי' ג, עמ' ב.
- יניח על סמרטוטים בלי ברכה. היתה לו מכה במקום כריכת הרצועות אינו מעכב.
12. הנחת תפילין במי שיש לו תחבושת או גבס על ידו. הרב יחזקאל ראטה. **מילין בחדוותא**, תשס"ג, קצט-רא.
- יניח התפילין עליהם, ומוטב שישמע את הברכה מאחר.
13. מי שאין לו יד או זרוע שמאלית. הרב יחזקאל אהרן שורץ. **עץ חיים**, ו, תשס"ג, רצז-שא.
- פרטי ההלכות היכן יניח תפילין כשנולד רק עם יד ימין, או כשנקטעה אף אם נשאר חלק למעלה מן הקיבורת.
14. תפילין באיטר יד ונקטעה ידו השמאלית. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב אליהו שטרנבוך, בתשמ"ח. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' א, עמ' א-ג.
- יניח על ידו השמאלית הקטועה.
15. איטר שנחלה בשתי ידיו. הרב דובריש רפפורט, לרב יוסף שורץ. **שו"ת דרך המלך**, סי' ב, עמ' סב.
- הניח בעבר בימין וקיבל שיתוק בשתי ידיו, יניחו לו על שמאלו ככל אדם.
16. השולט בשתי ידיו לגבי איטר להנחת תפילין. הרב שמואל וזנר. **עץ חיים**, ו, תשס"ג, רסח-רסט.
- כשעיקר הכח ופעולת הכתיבה בשמאל ורק הרגיל עצמו לעשות קצת גם בימין, אין זה נקרא שולט בשתי ידיו.

17. הנחת תפילין באיטר שמרגיל עצמו בימינו. הרב יצחק שמעון וזנר. **זרע יעקב**, כ, תשס"ג, קמ-קמג.
פרטי ההלכות מתי יניח על שמאל כל אדם ומתי בימין.
18. נולד איטר יד והרגילוהו לכתוב ולעשות את כל מלאכתו בימין. הרב פנחס זביחי. שו"ת **עטרת פז**, ח"ב, או"ח, סי' ב, עמ' יז-כב.
יניח תפילין בשמאל כל אדם, ומהיות טוב שיחלוץ אחרי התפילה ויניח בימין.
19. איטר יד בגלל שבר ולא מתולדה. הרב חיים אלעזר פרידמן, לרב יעקב יצחק ניימן. שו"ת **פרי חיים**, סי' ד, עמ' יג-טו.
יניח בימין, אבל גם בשמאל כדי לחוש לדעת המקובלים. –בסי' קד עמ' רלו השיג על הרב אברהם יפה-שליזינגר שפטר מהגומל בר מצוה שנותח שבועיים לפני כן.
20. נשרו שערות ראשו, ומפני הבושה לובש פאה נכרית. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ב, או"ח, סי' ג, עמ' מט-נו.
יניח התפילין בביתו על קרקפתו בלי חציצה, ובבואו לבית הכנסת יניח על הפאה בברכה על של יד בלבד.
21. עשית צרכים מול ספרי קודש. הרב יצחק זילברשטיין. **עלינו לשבח**, ח"ב, סי' צט, עמ' תרנז.
יש לכסות פעמיים את הספרים כשיש בחדר חולה או קטן היושב על סיר. –בסי' קו עמ' תרסד דן בתרומות גבוהות שניתנו להצלת ילדה חולה, וכשנפטרה התברר שהיא נכריה, אם קיימו מצות צדקה.
22. חולה שעבר ניתוח במעי הגס ואינו שולט בצרכיו. הרב שלמה גורן, בתשנ"ד. שו"ת **תשובה מקובצת**, 15-17.
יכול להתחיל להתפלל, ויפסיק כשמרגיש יציאת הפרשה לכיס המיוחד שהתקינו לו.
23. חולה שיוצאים לו מי רגלים דרך קטור. הרב אברהם יפה-שליזינגר. **באר שרים**, ח"ו, סי' ח, עמ' כא-כה.
אפשר להקל שלא ימנע עצמו מקריאת שמע ותפילה.
24. הצריך להתפלל עם זקן חולה מילה במילה. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' ע, עמ' לד.
אם אינו כשוטה הפטור, יכול לומר עמו גם השמות.
25. רב זקן המתפלל יחיד בבית מדרשו. הרב שלום משאש. **שמ"ש ומגן**, ח"ב, תשמ"ו, או"ח, סי' א-ב, עמ' א-ה.
יפה עושה הרב שאנוס מללכת לבית הכנסת, ובמשרדו מתפלל בכוונה בשעה שהציבור מתפללים.

26. אמירת אבי מורי בתפילה על חולה. הרב יצחק זילברשטיין. **עלינו לשבח**, ח"ב, סי' ס, עמ' תרכד.
- אל יאמר אבי מורי הגם שבברכת המזון כן אומרים. -בסי' סב עמ' תרכז דן על בן המעשן נגד רצון אביו.
27. כהן שנפגעה ידו השמאלית, ורוב הפעולות צריך לעשות בימינו. הרב אליהו כץ. **באר אליהו**, או"ח ח"ב, סי' לא, עמ' מד.
- יכול לשאת את כפיו כשידיו מכוסות בטלית.
28. עלית סומא לתורה. הרב נסים בריח. **בריה התיכון**, ח"ב, סי' סו, עמ' 114-124.
- יכול לעלות לתורה ולקרוא בלחש עם הש"ץ, אבל אינו יכול לקרוא בתורה.
29. בר מצוה שלא נימול. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' כ, עמ' ל-לא.
- אין להעלות לתורה מי שלא נימול מטעמים חילוניים ולא מסיבה רפואית.
30. היו לו אבעבועות על כף ידו ואצבעותיו והזהירו הרופא מביאת מים. הרב חנינא בוגיד סעדון. **מגיד תשובה**, ח"ז, או"ח, סי' כב, עמ' טז.
- יטול על חלק כף היד הבריאה, ויכרוך ידו במפה לאכילה.
31. ברכה וזימון על מאכל איסור שאוכל לצורך רפואה. הרב דוד ב"ר יהודה כהן. שו"ת **משכיל לדוד**, ח"ג, 274-276.
- אין לזמן עליו, ואין לברך עליו תחילה וסוף.
32. ברכת המזון בחולה שהאוכל יוצא בצינור מהמיעיים. הרב שלום קרויס. **המאור**, שצג, תשס"ג, 8-10.
- אכילתו נחשבת שביעה וחייב לברך.
33. חולה מיעים שהאוכל יוצא כעבור זמן קצר ושוב הוא רעב. הרב נתן גשטטר. **להורות נתן**, ח"ג, סי' ו, עמ' ה.
- חייב בברכת המזון אף מן התורה, כי נעשה שבע לזמן קצר. -בסי' לד עמ' לה הורה שאסור להתענות בד' הצומות מי שעל ידי זה נגרמים לו כאבי ראש עצומים חולשות וסחרחורת. -בסי' פז-פח עמ' צג פסק, שאסור לגרום חולי לחבירו גם על ידי כח כוחו וגרמא.
34. חולה האוכל דבר האסור. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' ה, עמ' ט-י.
- אמנם בשולחן ערוך פסק שיברך, אבל החיד"א מביא מהרא"ה שלא. על כן ספק ברכות להקל, ולא יברך לא בתחילה ולא בסוף, רק ביום כיפור מכיון שאוכל בהיתר.

35. האוכל תרופה מרה עם פת. הרב שלום משאש, הרב יצחק דייץ. **שמ"ש ומגן**, ח"ב, או"ח, סי' מב-מד, עמ' עט-פב.
ויכוח על מה שכתב בספר רביד האברך סי' ב, אם חייב ליטול ידיו ולברך המוציא תחילה.
36. ברכה על תרופות. הרב יהושע ישעיה נויבירט. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קי-קי"א.
- יש לברך על תרופה שאינה מרה, או על שתית מיץ לבליעת כדור.
37. ברכה על דבר המזיק לבריאות. הרב יוסף ליברמן, לרב יצחק אייזיק טוביאס. **משנת יוסף**, ח"ה, סי' נד, עמ' קכ-קכג.
פרטי ההלכות אימתי יברך כשאוכל דבר המזיק לבריאותו.
38. השותה מים בקיץ שלא לצמאו רק מפני שלדעת הרופאים הגוף צריך נוזלים. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' קכד, עמ' סג-סד.
גם כשהשתיה לצורך הגוף יברך שהכל ובורא נפשות.
39. ברכה על עישון סיגריות. הרב חנן אפללו. **שו"ת אלקבץ**, ח"א, תשס"ב, סי' ה, עמ' כג-לב.
גם אם הרוב אוסרים לעשן מפני שמזיק לגוף-היה מן הראוי לברך מפני שיש לו טעם ערב לחיך, ובכל זאת לא מברכים כי שואפים רק עשן בלי ממשות ואין כלל הנאת מייעים. –בסי' ו עמ' לג-מד השיב לרב אברהם ישראל, שאסור בשבת ליישר מסגרת משקפים שהתעקמה.
40. באיזו יד יחזיק איטר את מה שמברך עליו. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' קכו, עמ' סד.
יחזיקו בימין שלו.
41. ברכת הגומל. הרב ישראל פסח פיינהנדר. **שו"ת אבני ישפה**, ח"ד, סי' לג, עמ' מו-מז.
הנוסע לחוץ לארץ לניתוח לב ימתין לברך הגומל עד שישוב לביתו בריא. אפשר לברך על דלקת גרון או דלקת ריאות, במיוחד אם שכב שלושה ימים.

ב. שבת

42. הזהירו הרופא שיאכל רק מעט פת. הרב חנינא בוגיד סערון. **מגיד תשובה**, ח"ז, או"ח, סי' לב, עמ' כה.
אין אומרים שבת קובעת שיוכל לברך ברכת המזון על פחות מזכית.
43. שימוש בשבת בתרופות המסייעות למערכת העיכול. הרב מרדכי שלמה שטיינמן. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קלב-קמד.

- יש לצדד להקל לבריאים ליטול בליל שבת תכשירים שיסייעו להם בבוקר להתפנות.
44. הלכות הקשוורת למשקפים. הרב אברהם יפה-שלזינגר. **באר שרים**, ח"ו, סי' ז, עמ' יז-כא.
- כשצריך להרחיק כמלוא עיניו-מספיק שיסיר את משקפיו. מותר להשתמש בהם בשבת כאשר חלק משם הפירמה על הידית. מותר להחזיר את העדשה למקומה, וכן לטלטלה בפיו כשהוציאה לנקותה. מותר לעבור ניתוח לייזר להסרת קוצר ראייה, ואין בזה משום לא ילבש.
45. טלטול משקפים ברשות הרבים בשבת. הרב משה עזרא מזרחי. **דברי משה**, אור"ח, סי' ה, עמ' ה.
- מותר למי שנחוץ לו להליכה ולהגן מכאב עינים, אבל לא לשיפור הראיה ולקריאה.
46. טלטול סוללות ומכשירים רפואיים. הרב אלחנן דב ימניק. **אור ישראל**, ל, תשס"ג, סז-עב.
- בירורים אם מותר לטלטל לבית גוי סוללה שנגמרה על מנת להחליפה.
47. יציאה לרשות הרבים בכסא גלגלים. הרב ישראל יעקב פישר. **אבן ישראל**, ח"ט, סי' י, עמ' ז-ח.
- יכול לצאת בו מכיון שלא יכול בלעדיו.
48. שלוש קמיעות לאדם אחד. הרב יעקב יוסף רוטשילד. **זרע יעקב**, כ, תשס"ג, תקסב-תקסח.
- לדעת הרבה פוסקים מותר לחולה לצאת בשלושת הקמיעות לרפואתו.
49. שכר שבת של מטפל בחולים ובזקנים. הרב יחזקאל שרגא שורץ. **זרע יעקב**, כ, תשס"ג, קפט-קצג.
- יש היתרים לקבל שכר עבור עבודות השבת.
50. מעשה שבת לחולה על ידי גוי או קטן. הרב חיים אלעזר פרידמן. **פרי חיים**, סי' לז, עמ' עד-עו.
- לא יעשה על ידי קטן אלא בעצמו בשינוי, ומחלוקת הראשונים אם עדיף שיעשהו גוי. —בסי' לח עמ' עו-עז הורה שלא לקחת בשבת אספרין או ויטמינים. —בסי' לט עמ' עח-עט פסק לעשות לחולים אחרי ניתוח כל צורכיהם כדעת המגיד משנה, אך דברים שאין במניעתם סכנה יעשה בשינוי. —בסי' מ עמ' פ-פא בירר שרופאים חייבים לחלל שבת להצלת עכו"ם אפילו במלאכות דאורייתא, ומשום כך צדיקי הדורות הקודמים מנעו צעירים מללמוד רפואה.
51. מריחת שמן על שפתים או ידים יבשות ואינן סדוקות. הרב אלון אבירד. **שו"ת אדני פז**, ח"ב, סי' עד, עמ' קצ.

- אסור רק אם מוכח שלרפואה עושה, ולא כהאוסרים תמיד. –בסי' עה עמ' קצ דן אם הוצאת שן מותרת על ידי גוי או ישראל. –בסי' עז עמ' קצא מתיר למי שצריך לא מחמת חולי, לשתות בשבת משקה עם דבש או לימון. –בסי' עז עמ' קצב-קצד מפרט אלו מלאכות עושים ליולדת, ומתי צריך לעשות בשינוי. –בסי' עח עמ' קצד סובר שאדם נוסף הנוסע עם היולדת לבית חולים, גורם לבעירת יותר דלק. –בסי' עט עמ' קצה-קצז מתיר לשטוף את הרצפות בבית חולים אפילו על ידי ישראל.
52. הכנסת סמי מרפא או מלח לאדי מים בשבת. הרב אהרן פרסבורגר, לרב ישראל וולץ. שו"ת פאר אהרן, סי' ד, עמ' כא-לא.
- אינו מסכים עם השואל שהתיר לעשות כן כתרופה לצרידות.
53. צביטה לילד בשבת. הרב ישראל פסח פיינהנדר. אבני ישפה, ח"ד, סי' מט, עמ' ט-עא.
- הצובט מחמת כעס עובר על איסור תורה, מפני שהדם נצרך וחבל בו שלא לצורך.
54. שיוזף בשמש בשבת. הרב ישראל יעקב פישר. שו"ת אבן ישראל, ח"ט, סי' יג, עמ' ט-י.
- מותר לשבת בשמש כדי להתיפות, אפילו שיש היושבים שעות לרפואה. –בסי' טו עמ' יא-יב דן על ניתו ראשו בזמננו שיכול לחיות באמצעים מלאכותיים, אם דינו כחי.
55. פקקי אוזניים בשבת. הרב יוסף ליברמן. משנת יוסף, ח"ה, סי' עז, עמ' קעג.
- באטימת האוזניים יש חששות של בונה וממחק, ואסור אפילו אם הכין מערב שבת.
56. מכשיר שמיעה בשבת. הרב מאיר כ"ץ, הרב שמואל טוביה שטרן. שו"ת השבי"ט, ח"ה, תשל"ח, סי' מה-מו, עמ' עד-עה.
- דיון אם המשמיע עובר איסור, ואם המרכיב הוא עברייני.
57. חימום תבשיל "לבריאות" על ידי חומרים כימיים ולא באש. הצעת הרב יוסף יפה, ותשובות הרבנים יהושע כ"ץ, חיים ישעיה קניג ומשה זאב זורגר. אור ישראל, לב, תשס"ג, כ-מו.
- הצעה להתיר ביום טוב או בשבת לחולה שאין בו סכנה, ותשובות הרבנים לאסור.
58. רחיצה בשבת בבריכות של חמי טבריה. הרב יוסף משה שטרית. זכרון לשמ"י, 69-82.
- הרחיצה כיום היא לרפואה, וכרוכה בכמה איסורי שבת.

59. **הלכות הצלה.** חו' א: הוראות לחובש בעניני היערכות-הכנה, הזמנה, והפעלת אמצעי תקשורת בשבת. לפי פסקי הרב חיים יהודה כהן. מהדורה ראשונה. ירושלים, ארגון הצלה ירושלים, תשס"ג, 32 עמ', הקדמה. חו' ב: לקט הלכות ליום כיפור.
60. פסקים וביורורים בהלכות שבת ופיקוח נפש. הרב יוסף שלום אלישיב. **ישורון**, יב, תשס"ג, תעא-תעט.
- הלכות רבות בעניני חולים, ולימוד עזרה ראשונה בשבת בשעת חירום.
61. פיקוח נפש בשבת. הרב יוסף שלום אלישיב. **ד' אמות של הלכה**, יב, תשס"ג, כח-לב. הרב יעקב דייטש. קפג-קפט.
- פרטי ההלכות של חילול שבת לצורך חולה שיש בו סכנה.
62. לימוד עזרה ראשונה בשבת בימי חירום. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ב, ס' כב-כג, עמ' כ-כב.
- יש לעיין בהיתרו של ריא"ה הרצוג לתת או לקבל שיעורים מעשיים בעזרה ראשונה. –בסי' כו-כז עמ' כח-ל דן על פיקוח נפש וטיפול בחולה שאין בו סכנה בשבת. –בסי' כח עמ' לא-לג השיב לרב שלמה לורנץ על פרסום שם חולת איידס כדי שלא תדביק אחרים.
63. מלאכות שבת בשביל חולה שיש בו סכנה. הרב מנשה קליין. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, תשנ"ג, יו"ד, ס' מב, עמ' קסז-קסט.
- לא צדק הרב יצחק אייזיק ליבס שכתב שבזמננו כל העולם נחשב כאילו חולה שיש בו סכנה לפנינו. איברי הקדושים שנתרו אצל המרצחים בגלל הניסויים הרפואיים שלהם חייבים בקבורה. אין היום סמכות שתאסור את השימוש בהמצאות שנוולדו כתוצאה מניסוייהם.
64. בהלכות פיקוח נפש. הרב יעקב וינר בהסכמת הרב יוסף שלום אלישיב. **ישורון**, יג, תשס"ג, תקנב-תקסא.
- מותר להרוג מחבלים גם כשעמם בן ערובה יהודי. עובדי הצלה רשאים להיכנס למקום סכנה כדי להציל. נפצע חייל ליד חובש יטפל בו תחילה, ואל ינסה לרדוף אחרי המחבל לתוך הישוב.
65. בעניני פיקוח נפש. הרב אשר וייס. **ישורון**, יג, תשס"ג, תקלו-תקמב.
- כשיש רבים המצויים להציל אין אדם חייב למכור את ביתו כדי להציל חולה מסוכן.
66. האם צריך חייל לסכן עצמו כדי להציל חבר פצוע תחת אש האויב. הרב הלל יצחק הלוי. **משפטי הלוי**, ח"ב, תשס"א, ס' ו-ז, עמ' קנז-קפז.
- ביורר השיטות אם מותר או צריך לסכן עצמו להצלת זולתו. פרטי ההלכות לגבי תרומת כליה, יציאה לריגול, חבר הצלה שמתבוזה, ריפוי חולים במחלות מדבקות, הצלת המאבד עצמו לדעת, ותפילה על חולה מסוכן.

67. הלכות פיקוח נפש וארחות חיים מהרב אלעזר מנחם שך. הרב יצחק זילברשטיין. **צהר**, יא, תשס"ג, תכט-תלו.
- הנהגות הרב שך בעת מחלתו והוראותיו לחולים.
68. בעניני רפואה בשבת. הרב משה עמיאל. **אור תורה**, תכב, תשס"ג, קעב-קעה.
- מותר לחבר בשבת אבר שנקטע, ומותר לחזור ולנסוע להביא את הגדם שנסכח.
69. מלאכה דאורייתא על ידי שינוי לחולה שאין בו סכנה. הרב אליהו בר שלום. **ד' אמות של הלכה**, יב, תשס"ג, עב-עה.
- טעו הסוברים שמותר לעשות מלאכה דאורייתא בשינוי לחולה שאין בו סכנה.
70. מתי הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב. הרב אברהם אבידן. **ישורון**, יג, תשס"ג, תקמג-תקנא.
- פרטי ההלכות אימתי לחלל שבת כדי להגיע למקום של אסון המוני.
71. אם עדיף שהחולה עצמו יחלל שבת בפיקוח נפש של עצמו. הרב ישראל גרוסמן. שו"ת **כנסת ישראל**, סי' כט, עמ' קלא-קלד.
- לא יפה עשה מי שהתירש ואמר לחולה לצלצל בעצמו לקרוא להצלה.
72. ריבוי בשיעורים בשבת לצורך פיקוח נפש. הרב שלמה זלמן הבלין. **צהר**, יא, תשס"ג, קלז-קמ.
- בירור אם מותר להדליק נר גדול כשמספיק נר קטן.
73. מניעת חילול שבת מחמת פיקוח נפש על ידי הוצאת ממון. הרב שמואל אליעזר שטרן. **בית הלל**, טז, תשס"ג, נב-נג.
- הנוסע לאמריקה עם בן חולה אינו צריך לשכור מטוס פרטי כדי שהרופא שנלווה אליהם ישוב ביום ששי.
74. היתר חילול שבת לאנשי זק"א. הרב יצחק זילברשטיין. **בית הלל**, טו, תשס"ג, מה-מו.
- כשנסעו למקום הפיגוע יכולים לחזור. מותר להם לפנות איברי המתים, ולסייע בזיהוי כשאחרים רושמים.
75. זריקה לצורך הפריה. הרב ישראל פסח פיינהנדר. **אבני ישפה**, ח"ד, סי' נט, עמ' פו-פז.
- אסור לעשותה בשבת יום טוב ויום כיפור, ותשכור רופא שיזריק לה במוצאי שבת. -בסי' סו עמ' צא-צג הורה שגידם ביד ימין פטור מהסיבה. -בסי' עד עמ' קב-קג דן בהבדלה לחולה האוכל בתשעה באב.
76. הטיפול בפצע מדמם בשבת. ד"ר סודי נמיר. **תחומין**, כג, תשס"ג, 267-262.
- הוראות הלכתיות כיצד עדיף לטפל בדימום בשבת.

77. מוך וספוג שעל גבי המכה. הרב מרדכי דוד פרידר. **זרע יעקב**, כ, תשס"ג, תקסט-תקעד.
- ביאור דברי המגן אברהם בשו"ע אורח חיים, סי' שכח, ס"ק לא.
78. בדיקת דם בשבת לחולי סוכרת. הרבנים צבי הירש מייזליש, מנחם מאיר וייסמנדל, שלמה יהודה ויינברגר, יצחק זילברשטיין, שלום אליקים גצל ברקוביץ, אברהם יהושע השל פרידלנדר, אברהם שטיינברג. **אור ישראל**, ל, תשס"ג, כ-מו, לא, מח-נ.
- הוראות לחולה כיצד יבצע את הבריקה בשבת בשינוי.
79. רפואה סגולתית בשבת. הרב יהודה שביב. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 75-78. עם הערות הרב ד"ר מרדכי הלפרין.
80. פירות שקצצם בשבת לחולה. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' סא, עמ' פ.
- אסורים באכילה לבריא מחשש שירבה בשבילו. –בסי' סח עמ' פז דן אם צריך נאמנות מומחה במקום חולי בשבת. –בסי' סט עמ' פח כתב, שבפיקוח נפש של גוי אין מצות והשבותו לו.
81. שבירת כדור שיש בו חריץ. הרב ישראל פסח פיינהנדר. **אבני ישפה**, ח"ד, סי' נח, עמ' פו.
- השבירה מותרת למרות שמקפיד על המידה, מכיון שאין מחתך אלא בכלי והכדור הוא אוכל.
82. שבת בטושנאד שברומניה בה עומדים ליד גז היוצא מהאדמה ומתרפאים כמה מיחושים. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' קעה, עמ' צא.
- אסור לנסוע לשם לשבת כי באים רק לצורך רפואה, ואין זה דומה לנסועים להרים שאוירם טוב גם לחולי אסטמה.
83. נסיעת יולדת בשבת לבית החולים. הרב לייבל ויליגר. **ישורון**, יג, תשס"ג, תקסב-תקסט.
- מכלול דיני הנסיעה לבית החולים.
84. נסיעת יולדת לבית חולים בשבת. הרב יוסף משה שטרית, לרב שמעון אוהיון. **זכרון לשמ"י**, 83-96.
- עדיף להזמין אמבולנס של מגן דוד, משיקחנה בעלה במכוניתו.
85. הזזת שעון שבת במקום חולי. הרב צבי קושלבסקי. **צהר**, יא, תשס"ג, פט-צו. לכתחילה יש להחמיר, אך במקום חולי אפשר להקל דהאיסור מדרבנן.
86. חולה טחורים שאינו יכול לשבת רק על כר גומי ממולא באויר. הרב אלחנן הלפרין. שו"ת **שדה אלחנן**, ח"ב, סי' ה, עמ' כג-כה.
- יש להתיר לו לנפח את הכר בשבת כשזקוק לכך.

87. תחומי הערים מאנסי ונייעק לגבי עירוב. הרב יחזקאל שרגא וייס. **אור ישראל**, לא, תשס"ג, קד-קיג, מפות.
 בירור איסור תחום הנוגע לחברי הצלה.

ג. מועדים

88. השימוש בתרופות בפסח. הרב אשר וייס. הגדה של פסח **מנחת אשר**, סי' כב, עמ' שמג-שנב.

בירור גדרי סיבות ההיתר בחצי שיעור, שלא כדרך אכילה, נפסל מאכילת כלב.

89. הכשר שינים תותבות בערב פסח שחל בשבת על ידי עירוי רותחים מכלי שני. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ג, סי' יז, עמ' מ-מו.

מותר לנקותם ולערות עליהם מכלי שני, ומוטב שיכשירם בערב שבת ולא יאכל עוד חמץ.

90. בעל שיניים תותבות או שיש לו סתימות אל יאכל חמץ חם מעת לעת לפני הפסח. הרב מאיר ברנסדורפר. **משנת אהרן-ב"ב**, צ-צד.

זו רק חומרה לפסח, ומעיקר הדין אין צורך להיזהר בכך.

91. התעסקות במצות לפסח כשידיו מזיעות. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' קצה, עמ' קב-קג.

מי שידיו מזיעות הרבה לא יברור חיטים לפסח, ולא יתעסק במצות.

92. שינים שמתקין הרופא בפה וחל ערב פסח בשבת. הרב פנחס אשר זליג גולדברגר. שו"ת **מנחת אשר**, ח"ב, או"ח, סי' סה, עמ' קנג-קנה.

ישתה מים חמים אחרי אכילת הלחם משנה ואינו נראה כמתקן.

93. תענית בכורות ביוצא דופן. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ז, או"ח, סי' יח, עמ' קו-קיג.

מכיון שאינו בכור לנחלה ולפדיון אינו צריך להתענות, ולא עדיף מגדול הבית ונקבות שפטורים.

94. חולה בקיום המצוות. הרב אשר וייס. הגדה של פסח **מנחת אשר**, סי' יט, עמ' שלא-שלט.

יכול צדיק וחסיד להחמיר על עצמו להסתכן בקיום מצוה, ואף לברך עליה דוגמת מרור.

95. חולה במצות מצה. הרב אשר וייס. הגדה של פסח **מנחת אשר**, סי' כ, עמ' שלט-שמא.

חולי צליאק שהמצה מזיקה לבריאותם פטורים מהמצוה, אבל אם רק יסבלו כאבים יתאמצו לאכול כזית בשיעור קטן.

96. עישון סיגריות בפסח. הרב אשר וייס. הגדה של פסח **מנחת אשר**, סי' כג, עמ' שנב-שנז.
- אין ראוי לעשן כל השנה בגלל הבריאות, ולכן ביום טוב אסור, אבל אין בזה חשש חמץ בפסח.
97. עישון סיגריות ביום טוב. הרב בן ציון אבא-שאול. **נזר התורה**, ו, תשס"ג, רל-רלא.
- אמנם כבר הוכח שהעישון מזיק לבריאות, אבל אין בזה איסור הבערה ביום טוב, ואין הסיגריות מוקצה גם למי שאינו מעשן.
98. עישון ביום טוב. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב יוחנן סופר. **קובץ תשובות**, ח"ב, סי' לב, עמ' לז-לח.
- בזמננו אין שום היתר לעשן ביום טוב.
99. עישון ביום טוב בזמננו. הרב יוסף ליברמן. **משנת יוסף**, ח"ה, סי' צד, עמ' ריד.
- טוב להימנע מעישון ביום טוב ובכל השנה.
100. עישון סיגריות. הרב אליהו אברזל לרב יעקב תורזמן. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' קה, עמ' קצד-קצז.
- אסור לעשן משום ונשמרתם, חייב בנוק אחרים אם מעשן בחברתם, ורשאים למחות בו מן הדין ככל מזיק.
101. נטילת תרופות ביום טוב. הרב יוסף שלום אלישיב. **הבאר**, כ, תשס"ג, מא-מב.
- אין ביום טוב גזירת שחיקת סממנים, ומותר ליטול את כל התרופות.
102. נטילת תרופות וכדומה ביום טוב שני. הרב אפרים גרינבוים. **זרע יעקב**, כא, תשס"ג, עג-עח.
- יש להקל למי שמצטער ואינו חולה, כדי שלא ימנע משמחת יום טוב.
103. לכחול העין ביום טוב שני. הרב יחיא צאלח. **פעולת צדיק**, ח"ב, סי' מב, עמ' מח-נ.
- אין להחיר אלא ביש חולי קצת. בס"י רסט עמ' שכג הורה שסומא לא יעלה לתורה, כדעת המחבר שהמנהג בתימן כמותו. ועיין עוד בח"ג, סי' קצד, עמ' קמ-קמג. בח"ג סי' עו לא איפשר לסומא בעין אחת להיות ש"ץ בימים הנוראים, או לקטוע אצבע לברך על כוס ברכת המזון.
104. הליכה בחול המועד לקבר צדיק להתפלל על חולה. הרב אלחנן הלפרין. **שדה אלחנן**, ח"ב, סי' יא, עמ' לד.
- היו שהלכו בשעת צורך גדול או שבאו לצדיק לבשר לו דבר טוב, אבל אין להורות זאת לרבים.

105. הברלה של חולה הצריך לאכול בתשעה באב דחוי. הרב שלום משאש. **שמ"ש ומגן**, ח"ב, או"ח, סי' סח, עמ' קג-קד.
- יכידל מיד במוצאי שבת, ואם לדעת רופאיו עליו לאכול רק בבוקר יכידל לפני אכילתו.
106. תשעה באב שחל ביום ראשון. הרב ישראל יעקב פישר. **אבן ישראל**, ח"ט, סי' מה-מו, עמ' לד.
- צריך להכידל, על חמר מדינה, לפני שאוכל; בר מצוה חלש בצום גדליה, יכול בבוקר לעלות לתורה גם אם אחרי הצהרים יכריחוהו ההורים לאכול.
107. הנחת תפילין לחולה בתשעה באב. הרב אליהו כץ. שו"ת **באר אליהו**, או"ח ח"ב, סי' קו, עמ' קכט.
- יניח אחרי הצהריים כמו כולם ולא בבוקר. – בס"י קיח עמ' קמב דן בדברי הגרי"ז על חולה ביום כיפור, שלב יודע מרת נפשו הוא רק בחולה שיש בו סכנה.
108. קידוש על הכוס ביום כיפור שחל בשבת לחולה שמותר לו לאכול. הרב אברהם יפה-שלזינגר. **באר שרים**, ח"ו, סי' נ-נא, עמ' קפז-קצו.
- החולה צריך לקדש אפילו כשחל בחול ודלא כהר צבי-בס"י מח עמ' קעט-קפ פסק ששלושה האוכלים יחד ביום כיפור חייבים בזימון.
109. היתר לאשה לא לצום ביום כיפור מחשש שתפיל עוברת. הרב פנחס טולדינו, לד"ר אלי יוסף שוסהיים. **שרידים**, כא, תשס"ג, עו-פב.
- אם לדעת הרופאים יש סיכון גבוה שתפיל-אין לה לצום.
110. יולדת ביום כיפור. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' רכו, עמ' קיז-קיח.
- דיון אם תתענה אף שטרם שלמו שלושה ימים מעת לעת.
111. דיני רופא וחולה בסוכות. הרב יצחק זילברשטיין. **בר בי רב דחד יומא**, עח, תשס"ג, דפים א-ו.
- פירוט דיני החולים והרופאים עם מקורות.
112. נטילת אתרוג בגידם. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' רלו, עמ' קכג.
- גידם ביד שמאל נוטל אתרוג בבית השחי על בגדיו ואין זו חציצה.
113. חרש המדבר ואינו שומע במקרא מגילה. הרב משה גבאי. **תל תלפיות**, נח, תשס"ג, צ-צב.
- המשנה ברורה מקיל שיוצאים ידי חובה מחרש השומע כשצועקים בקול גדול (או שיש לו מכונת שמיעה).

114. שמיעת קריאת המגילה מחרש. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' קו, עמ' קלו-קלח.
אין יכול להוציא פיקח ידי חובתו.

ד. איסור וטהרה

115. חלב מבהמות שנעשה להן ניתוח. הרב יוחנן וזנר. **חיי הלוי**, ח"ד, סי' מד, עמ' קכו-קלג.

גם המחמירים שלא לשתות את החלב אינם צריכים להכשיר את הכלים, ובפרט כשמניחים אותם שיהיו אינם בני יומם.

116. ריכוך הבשר על ידי זריקת סמים בעורקים. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, יו"ד, סי' יד, עמ' קלג-קלה.

אין להסכים להמצאות החדשות במשחטות ארצות הברית להזריק סמים כימיים כדי לרכך את העצבים ועורקי הדם, כי אולי זה יפריע למליחה.

117. מליחת בשר לחולה בשבת. הרב מנחם פולק מסרנטש, בתרח"ץ. **שו"ת השבי"ט**, ח"ו, יו"ד, סי' י, עמ' טו-טז.

עדיף למלוח את הבשר לחולה מאשר להאכילו דם שלא בישלו.

118. שימוש בשינים תותבות לבשר ולחלב. הרב לוי יצחק הלפרין. **צהר**, יא, תשס"ג, רט-ריד.

הוראות כיצד לנהוג בשינים אלו כל השנה ובפסח.

119. כשרות ברפואה אלטרנטיבית. הרב ישראל מאיר לוינגר. **שרידים**, כא, תשס"ג, צו-צח.

סקירת הבעיות ההלכתיות המתעוררות בחומרים שאינם כשרים ומשמשים לריפוי.

120. תרופה הכוללת ג'לטין. הרב אלחנן הלפרין. **שדה אלחנן**, ח"ב, סי' יח, עמ' מד-מז.

יש להקל להזריק לחולה מתרופה כזו, או שיקח כדורים כשהם עטופים בעלים. –בסי' כ עמ' מט התיר לרפא ילד משתגע ומסוכן על ידי מכשף ערבי בצרפת, כי זה מעשה שדים. –בסי' לד עמ' עה פלפל בענין רפואה בשבת.

121. עשית אבקה לקפסולות משיליא של תינוק. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' רסג, עמ' קלו.

מותר לעשות תרופה שתינתן לאותו תינוק לרפאו או לחזקו. –בסי' רסד עמ' קלז התיר למרוח חלב חזיר על מכה לשכך את הכאב.

122. טבילת כלים בשינים תותבות. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' רצא, עמ' קנד.

- אין שינים תותכות טעונות טבילה גם אם עשויות ממתכת.
123. נטילת כדורים כדי שלא יתלבנו שערותיו. הרב אברהם יפה-שלזינגר, לרב צפניה שרעבי. **באר שרים**, ח"ו, סי' ס, עמ' רלו-רמ.
- מותר ליטול תרופות כדי למנוע ששערו ילבין, אך לא כדי להפוך השער מלבן לשחור.
124. צביעת שערות. הרב אברהם סאלם. שו"ת **ויען אברהם**, ח"ו, סי' יח, עמ' מא-מג.
- לצבע לבן מותר, לצבע שחור מותר אם מראהו הזקן מקשה עליו למצוא משרה או שידוך, לצבע בלונדיני אסור כי זהו דרך הנשים.
125. ליקוט וסידור גבות עיניו של האיש. הרב אלון אבירד. **אדני פז**, ח"ב, סי' צה, עמ' רמט-רנא.
- אסור ללקט את השערות בפניצטה כדרך הנשים מכיון שנחשב כתער, אבל מותר במספרים עד קרוב לבשר. –בסי' צו עמ' רנא-רנב השיב על צביעת שערו בצבע שחור שלא כדרך צביעת הנשים.
126. בחור שהתרבו אצלו השערות של גבות העינים וגורמות לו בושה. הרב ישראל פסח פינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ד, סי' צא, עמ' קכה.
- יכול לקצרם, ואין בזה משום לא ילבש.
127. גילוח ראשו בתער. הרב ישראל יעקב פישור. **אבן ישראל**, ח"ט, סי' עה, עמ' קלט.
- אין איסור לא ילבש כשצריך לגלח שערו משום רפואה, ובשבוע שחל תשעה באב בשבת יגלחו ספר ספרדי.
128. גדרי כתובת קעקע. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' כז, עמ' מה-מו.
- בספק איסור תורה יש להחמיר, והרוצה להקל תזריק פס צבעוני מתחת לעין בלי אותיות לזמן מוגבל.
129. תביעה להחזרת דמי איפור שאסור לפי הדין. הרב ברוך שרגא. **והיה העולם**, חו"מ, סי' טו, עמ' 158-164.
- יש לאסור בתכלית עשית כתובת קעקע הנשארת שלוש שנים, אבל הקוסמטיקאית שסברה שרבנים התיירו אינה צריכה להחזיר את הדמים שקיבלה.
130. מדיטציה טרנסצנדנטלית. הרב אליהו כץ. **באר אליהו**, יו"ד, סי' כו, עמ' נב-נה.
- אין זו רק דרך לריפוי העצבים, ויש בה איסור תורה של עבודה זרה.
131. בהלכות נדה. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' שח-שי, שיב-שיד, שיט, שכא, עמ' קסו-קסט, קעא-קעב.
- אין לסמוך על רופא הרואה במכשיר שהוסת לא תבוא בימים הקרובים. פסק הלכה באשה שיש לה מכה באותו מקום. היה דם על העד ואמרה

- שהוא מפצע. מצאו גוש דם מחוץ לרחם. כשרגילות לצאת דם מהאמה של הבעל. פסקים בהלכות דם בתולים. כשהבדיקות נקיות והרופא מצא דם בפרווזודור-אסורה. כשיש לה פצע ביד ימין, יכולה לבדוק ביד שמאל.
132. אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. הרב אליהו כץ, הרב יצחק שפירא מגליץ.
באר אליהו, יו"ד, סי' מב, עמ' עה-עז.
- בדיקת הרופאים עלולה לגרום לראית דם גם בזקנה ומסולקת דמים.
133. אופן הבדיקה של אשה באותו מקום. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ד, סי' צז, עמ' קמ.
- כשהמקום מכווץ ואינה יכולה לבדוק, תעשה רפיון שרירים בהיפנוזה עצמית. כשיש לה שם פצע, יעץ הרב יצחק זילברשטיין שתגע עם העד בכל מקום מבלי לסובכו. משחה מועטת אינה חוצצת.
134. מצאה דם כשהטילה מי רגלים ואמרה שהרגישה כאב. הרב חנינא בוגיד סעדון. **מגיד תשובה**, ח"ז, יו"ד, סי' קלג-קלד, עמ' רכו-רכח.
תולה במכה וטהורה, במיוחד מי שעברה ניתוח במקום השתן.
135. דימומים באשה שיש לה התקן ברחמה. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' לו, עמ' נט-ס.
- אפשר לתלות את הדימומים בהתקן כדם מכה, רק באשה שיש לה וסת קבוע וראתה שלא בזמן הוסת.
136. התקן תוך-רחמי פרוגסטוגני בדמם ווסתי כבד כטיפול מונע כריתת רחם. הרב ד"ר מרדכי הלפרין. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 131-143.
- השוואה בין החדרת התקן הורמונלי בעל פעולה הפיכה לבין פעולה בלתי הפיכה של כריתת רחם או הרס רירית הרחם, פעולות שיש בהן משום סירוס אישה.
- 136א'. פצוע דכה בעקרות יתרוגנית – שו"ת. הרבנים יעקב אריאל, שלמה דיכובסקי, דב ליאור, חיים גדליה צימבליסט, אליהו בקשי דורון. **אסיא** עא-עב, תשס"ג, 144-158.
- דין כהן שנעשה עקר מחמת טיפול רפואי, אם מותר לשאת גיורת כדין פצוע דכה. דיון בשיטות הפוסקים באיסור גיורת לכהן, בגדרי פצוע דכה ובדיני כהונה בזמן הזה.
137. דימום רחמי כבד-הטיפול הרפואי וההשלכות ההלכתיות. הרב יואל וד"ר חנה קטן. **תחומין**, כג, תשס"ג, 256-261.
- עלויות להיווצר שאלות של סירוס או טומאת נדה.
138. תחבושות היגיניות מצמר גפן הנקראות פדים שנשים מניחות באותו מקום. הרב אלון אבירר, הרב גדעון בן משה. **אדני פז**, ח"ב, סי' קא, עמ' רסב-רסו.

- דינם כדבר שאינו מקבל טומאה, וכשמצאה עליהם כתם בלי הרגשה טהורה. הסכים לזה הרב עובדיה יוסף.
139. אינה יכולה להתעבר כי ימי וסתה קצרים. הרב שלום משאש, לרב יעקב מרציאנו, בתש"ך. **חבואות שמ"ש**, ח"ב, יו"ד, תש"ס, סי' סה, עמ' קכה-קכו. יבררו עם רופא מומחה נוסף שזו אכן הסיבה, ואזי יש דרכים בהלכה להקל לה.
140. מישוש הדופק לנדה כשבעלה רופא. הרב אהרן ברנד. **בנין אב**, א, תשס"ב, קנז-קס.
- מחלוקת הפוסקים אם יכול הבעל הרופא למשש את הדופק של אשתו נדה.
141. הזלפת תרופת ספריי על מחלת עור בעלה בימי נידתה. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' קלח, עמ' קצד.
- מסכים לשואל שהתיר, מאחר שהבית שערים התיר אפילו להיפך שהבעל יזלף משפופרת לעיניה.
142. הרגעת יולדת ומעוברת. הרב שלמה דיכובסקי. **תחומין**, כג, תשס"ג, 237-240.
- יכול הבעל לתת יד לאשתו היולדת שהיא בהיסטריה, באמצעות כפפה רפואית אפילו היא דקה.
143. חציצה בכתובת קעקע שעשתה כשהיתה חילונית. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ב, יו"ד, סי' ח, עמ' רכד-רלה.
- אין הכתובת קעקע חציצה, ותשתדל להסירה אם אפשר.
144. כתובת קעקע ועין זכוכית אם חוצצים. הרב אליהו כץ, הרב יצחק שפירא. **באר אליהו**, יו"ד, סי' מז-מח, עמ' פה-פו.
- כתובת קעקע אינה חוצצת כשאינה מתכוונת להסירה. יש לדון בעין של זכוכית שמסירים אותה כל לילה לניקוי.
145. חציצה בתפירות הרופאים. הרב חנינא בוגיד סעדון. **מגיד תשובה**, ח"ז, יו"ד, סי' קלו, עמ' רכט-רלא.
- יכולה לטבול כשעליה להשאיר אותם לתקופה ואם תסירם בעצמה יכאב לה מאד.
146. חציצה בגשר לישור שיניים. הרב אלחנן הלפרין. **שדה אלחנן**, ח"ב, סי' כא, עמ' נ-נב.
- יש כמה טעמים להקל, וכן הורו פוסקי זמננו.
147. חציצה בסתימות שיניים. הרב יעקב חביב, לרב שלום אייזנברגר. שו"ת **ריח השדה**, ח"א, סי' כב, עמ' רנ-רנו.

- תשתדל לא להוציא את הסתימה עד אחרי ל' יום, ובדיעבד הועילה הטבילה גם כשהיה בדעתה להוציאה תוך ז' ימים.
148. שכחה וטבלה עם שן שבטיפול מבלי להוציאה. הרב משולם זושא יצחק נפתלי אויש. **נתיבות התלמוד**, תשס"ג, 85-83.
- מכיון שזהו מיעוט ובית הסתרים-לא תטבול שנית, מה גם שכבר היתה עם בעלה.
149. חציצה בריסים מלאכותיים וציפורנים מלאכותיות מודבקות. הרב אלון אבידר. **אדני פז**, ח"ב, סי' קז, עמ' רעו-רפב.
- לכתחילה אין לעשותם, אך בשעת הצורך כשדעתן להשאירם לזמן ממושך אינם חציצה. –בסי' קח עמ' רפב-רפה דן אם לכלוך או חתיכת צמר גפן הנמצאים באוזן הם חציצה.
150. חציצה לטבילה ולתפילין בשיער שתול. הרב אברהם יהודה הלפרין. **עץ חיים**, ו, תשס"ג, ערב-רעו.
- נשרו שערותיה בהקרנות והשתילו הרופאים שיער ממקום אחר לנוי, אפשר להקל בשעת הדחק שתוכל לטבול. בתפילין יברך על של יד, ויכוין להוציא את של ראש.
151. טבילה בליל שבת כשמסיבה רפואית לא יהיו יחד באותו לילה. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ג, סי' לב, עמ' קמא-קמז.
- מותר לה לטבול בליל שבת לאפשר הקירבה, וכן גם כשיש נסיבות אחרות.
- ה. כיבוד אב, מילה, מזוזה**
152. פגיעה בכבוד הורים לצורך הצלה ורפואה. הרב יצחק זילברשטיין. **קול התורה**, נד, תשס"ג, קעב-קפב.
- תשובות לשאלות שונות הנוגעות לכבוד ההורים ומוראם.
153. חיוב בעל יסורים וחולה בלימוד תורה. האדר"ת, לרב מישל שמואל שפירא. **מענה אליהו**, סי' כ, עמ' נג-נט.
- בירור החיוב ממקורות הש"ס והמפרשים.
154. תינוק שנולד בשבת בניתוח קיסרי. הרב חנינא בוגיד סעדון. **מגיד תשובה**, ח"ז, יו"ד, סי' קמב, עמ' רלה.
- מסתפק אם מכיון שהוציא ראשו תחילה יוכלו למולו בשבת. –בסי' קמד עמ' רלו הורה שאם לא מלו בגלל מחלה או פגות יפדוהו בזמן.
155. הנולד בניתוח קיסרי. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, יו"ד, סי' לה, עמ' קס.
- נימול לשמונה, ואין מחללים עליו את השבת.

156. מילת אנדרוגינוס. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ג, יו"ד, תשל"א, סי' יד-טו, עמ' פד-צא.
- הנולד באבר זכרות בלי נקב ומטיל מים מאבר הנקבות, יש למולו בלי ברכה.
157. הורדת תחבושת מהנימול בשבת ויום טוב. הרב דוד טהרני. **דברי דוד**, ח"ג, סי' טו, עמ' לח-מ.
- מותר למוהל במקום הצורך להוריד את התחבושת אפילו אם בודאי ירד דם, ולכתחילה ישתמש בחומרים שאפשר להסירם בלי דם. כשמל בחול ברמת צהבת של 12 יכול למול גם בשבת.
158. מילת ילד ירוק שלא נפל בו דמו והבריא. האדר"ת, לרב מנחם מנדל דובר זק. **מענה אליהו**, סי' פא, פז, פח, עמ' רנו-רנט, רסז-רעג.
- ימולו אותו מיד, ואין צורך להמתין ז' ימים כדין חולי כל הגוף.
159. דחית מילה בזמנה כשמראה התינוק צהוב (געל). כמה רבנים. **זרע יעקב**, כא, תשס"ג, כט-מד, עם מסמכים באנגלית.
- פרטי ההלכות אימתי אין מלים את התינוק כשיש שינוי מראה.
160. מילה בקלמפ (מגן). הרב אהרן קוטלר, לרב חיים מרדכי גינצבורג, בתשי"ח. **אהל צבי**, יח.
- מוהל שנשמע בזה לדרישת בית החולים היהודי אינו נפסל בגלל כך מלהיות שו"ב.
161. מילה על ידי מכשיר הקלמפ. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' מז, עמ' פא-פג.
- אסור להשתמש במכשיר המסכן את התינוק, ומבטל מצוות הטפת דם ברית ומציצה.
162. מוהל שציפורנו סדוקה והרכיב ציפורן מלאכותית. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"א כרך ב, סי' יא, עמ' שכה-שלג.
- יכול לעשות בה את הפריעה, ואינה צריכה להיות בציפורן ידו דוקא.
163. חתך המוהל רק חלק מהערלה. הרב נסים בריח. **שו"ת בריח התיכון**, ח"א, סי' ז, י, עמ' 43-50, 65-71.
- אם בזמן הקישוי נראה בשר ערלתו חייב לחזור ולמול. –בסי' ח עמ' 51-59 הורה שאם אבי הבן חרש לא יברך להכניסו כשהוא ספרדי, אבל בירושלים ואשכנזים מברכים תמיד. –בסי' יב, יד, עמ' 81-87, 92-97, מבאר את דיני המציצה והטפת דם ברית. –בסי' כ עמ' 137-141 מברר מילת פגים וחסרי משקל. –בסי' לג עמ' 222-224 מזהיר להשתמש גם כיום בסממנים לעצירת הדם ולא להסתפק באספלנית בלבד.
164. מציצה בכלי. האדר"ת, ליצחק סובלסקי. **מענה אליהו**, סי' קכג, עמ' שנ-שנב.

- ורופאים קבעו שאין בכח הכלי למצוץ כמו בפה, ואין לחשוש כלל מהידבקות במחלות-בסי' קלא עמ' שס השיב לרב בנימין גיטלסון, שהרכבת משקפים בשבת מותרת למי שנושאים גם בחול.
165. מציצה לחולי איידס. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, יו"ד, סי' לו, עמ' קסא-קסג.
- יש לדון כל אחד לגופו, ויזהר המוהל לא לפרוע בציפורן או למצוץ בפה.
166. ברית מילה על ידי ניתוח לייזר לחולי המופיליה. הרב משה אליצור וכטפוגל. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קעה-קפב.
- דיון אם צריך כח גברא במילה, ואם צריך חיתוך דוקא ולא שריפה.
167. סנדקאות לרופא חילוני שהציל את הילד. הרב יצחק זילברשטיין. **עלינו לשבח**, ח"ב, סי' טז, עמ' תקפח.
- אם ההורים רוצים בכך, שישפיעו עליו לחזור בתשובה. בסי' יח עמ' תקצ פסק שלא לדחות את הברית כשאבי התינוק שוכב פצוע בבית חולים. בסי' כב עמ' תקצג הורה לברך במוצאי שבת הטוב והמיטיב, כי מכוער לברך בשבת על הידיעה שאשתו ילדה ונכתבה באיסור. בסי' לא עמ' תרא קבע שאם בירך המפיל ואחזו צירי לידה באשתו, יברך בניסיעתם תפילת הדרך.
168. קטן שבא להתגייר ורופא עכו"ם מל אותו כשרוב גובה העטרה נראה מבחוץ. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ו, יו"ד, סי' נו, עמ' עב-עד.
- צריך לתקן את הציצים המעכבים את המילה עם מוהל ורופא מומחים, ותחילה יטיפו דם ברית לפני הגיור.
169. גר חולה סוכרת. הרב שלום משאש, לרב משה מרציאנו, בתש"ל. **תבואות שמ"ש**, ח"ב, יו"ד, סי' פו, עמ' קצו-קצז.
- אינו מסכים שיגיירו בלי מילה מכיון שהיא סכנה לו, אלא ימתינו עד שיתרפא ותרד רמת הסוכר על ידי תרופות וזריקות. – בסי' קה עמ' רכה השיב הרב דוד משאש, שהנולד בחודש השמיני גמור בשערו ובציפורניו-ימולו אותו בשבת.
170. קביעת מזוזה בבית האיטר. הרב נסים בריח. **בריח התיכון**, ח"ב, סי' נח, עמ' 64-59.
- איטר ספרדי יקבע את המזוזה בצד שמאל, ואשכנזים יעשו כל אחד כמנהגו.
171. חיוב מזוזה בבית חולים ומושב זקנים. הרב שלום מזרחי. **בית הלל**, יג, תשס"ג, טז-יח.
- בארץ יקבע החולה מזוזה מיד בלי ברכה, ובחוץ לארץ אחרי שלוש יום.

172. בהלכות פדיון הבן. הרב אליהו כץ. **באר אליהו**, י"ד, סי' קסא-קסב, עמ' רכז-רכח.
- בכור בריא של חרשים-אילמים המבינים ענין המצוה-יפדוהו גם בלי ברכה ואמירת חפץ אני, ואין להמתין שהבן יפדה עצמו כשיגדל. תינוק מבחנה חייב בפדיון מכיון שהוא פטר רחם.
173. פדיון הבן אחרי הפלה. הרבנים יצחק דוד וישראל גרוסמן. **כנסת ישראל**, סי' לו, עמ' קסא-קסב.
- אל יעשה חגיגה וסעודה, ורק מספק יתן לכהן חמישה סלעים על מנת להחזיר.
174. בכור שנולד בלידת מלקחיים. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"א כרך ב, סי' יז, עמ' תס-תעב.
- דינו ככל בכור, ויפדוהו בברכה.
175. אילם אם יכול להביא ביכורים. הרב שלום מזרחי. **תנובות שדה**, 45, תשס"ג, 8-7.
- דיון אם הקריאה מעכבת שלא יוכל להביא ביכורים.

ו. רפואה, השתלות

176. קונטרס **ורפא ירפא**. לקט מדברי רבותינו בסוגית רשות הרופא לרפא וזכות החולה להתרפא. הרב ד"ר משולם פייש הרט. עם משא ומתן בעניני רפואה כפי שנשמעו מהרב חיים קנייבסקי. יוצא לאור לרגל הכנסת ספר תורה לישיבת קרית מלך. בני ברק תשס"ג, ע עמ'.
177. **אוצר פסקי רפואה**. פסקי הלכות רפואה, שמירת הגוף והנפש. הרב מיכאל פרץ. ירושלים, יריד הספרים, תשס"ג, רצג עמ'. בהתחלה הסכמות והקדמה. בסוף תמונות צבעוניות.
178. בענין רפואה חילופית. הרב אליעזר בן-פורת. **מוריה**, רצז-רחצ, תשס"ג, פג-פט.
- דיונים במקומה של הרפואה הסגולית בהלכה.
179. רפואה שלא על דרך הטבע. הרב יהושע פלוג. **בית יצחק**, לה, תשס"ג, 627-639.
- חולה שיש בו סכנה חייב לפנות תחילה לרופא הטבעי, ויתיעץ עמו אם ייגרם לו נזק כשיפנה לרופא חלופי.
180. קונ' **חיים בריאים כהלכה**. הרב יחזקאל אסחייק. יוצא לאור לשמחת נישואי בתו, עם הנהגות שראה כשישים את הרב שך. בני ברק תשס"ג, 80 עמ'.
181. **24 שעות בחיי עזרה למרפא**. מנחם מיכלסון. צילומים: משה מילנר. אור יהודה, הד ארצי, תשס"ג, 160 עמ'.

182. בעניני רפואה. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' קנט-קסא, עמ' רכב-רכג.

יש להקדים טיפול רפואי לתלמיד חכם במקום רבים; המטפל בחולה-לא יעזבנו באמצע לטפל בחולה מסוכן אחר; מעוברת שמתה בזמננו- ניתוחה כדי להציל את העובר.

183. הלכות ברפואה לזכר הרב ד"ר דוד אפלבויס הי"ד. הרב יצחק זילברשטיין. **בית הלל**, טז, תשס"ג, מד-נא.

יש להעדיף רופאה שיש לחולה אימון בה, על פני העברה למרכז רפואי טוב יותר. יש לבצע ביופסיה בחולה מסוכנת כשיש 20% שתתפא. רופא יכתוב באישור שמנפיק את העוברות כמות שהן, ובית הדין ישקול איך להתייחס אליהן. אין להיענות לבקשה להנפיק אישור מחלה על תלונה קלה.

184. בהלכות רפואה. הרב אליהו כץ. **באר אליהו**, יו"ד, סי' קעו-קעז, עמ' רמה-רמח.

ביקור חולים קודם להכנסת כלה. אין ללחוץ על החולה לעשות ניתוח או להסכים לכריתת אבר, אף כי כרוכה בזה הצלת חייו. המתת חסד אסורה, ויש הבדל בין ניתוק ממערכות החייאה לבין הימנעות מחיבורם.

185. מפתח מוער למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת ובכתבי עת תורניים בשנת תשנ"ח. הרב מאיר וונדר. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 159-202. 9 פרקים, 68 מקורות, 275 ערכים.

186. **ספר הסגולות** ואבני החושן-**ספר הרפואות**. לקט מספרים ומכתבי יד בסדר א"ב. הרב אברהם שמשיאן. צפת (תשס"ג), ד, רלג עמ', הסכמות, הקדמה, מפתחות, תמונות.

187. **300 תרופות סבתא**. ליקטה וערכה: טל שינפלא. איורים: צבי פלדמן. גבעתיים, אורנית, תשס"ג, 128 עמ', הסידרה החכמה.

188. סגולות לרפואה הנזכרות בספרים ויש בהם איסור תורה או דרבנן. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ז, יו"ד, סי' כד, עמ' שא-שטו.

מותר לעשות את הסגולות שכתב רבי חיים פלאגי' בספרו רפואה וחיים: לשים דם מאצבעו הקטנה בתפוח אשתו וכשתאכלו תגביר אהבתה אליו, או שתשתה שתן כבש כשאינה רוצה להתעבר. ברם אין לאכול ערלת תינוק כסגולה להיפקד, או לשרוף שרץ ולאוכלו כסגולה לרפואה.

189. האם אפשר לסמוך על רפואות שבש"ס. הרב מיכאל פרץ. **אור תורה**, תל, תשס"ג, תתב-תתז.

נשתנו הטבעים, ואין להשתמש בתרופות הכתובות בש"ס, וכן רחיצת התינוק במים חמים ביום מילתו. יש הנהגות רפואיות הנמשכות גם בזמננו כגון המציצה, ואי תענית בג' הימים הראשונים אחרי הלידה.

190. רפואה מאגית בתלמוד. פרופ' שמואל קוטק. **מחניים**, 14, תשס"ג, 19-27.
קמעות לרפואה. ד"ר חגית מטרוס. 181-191, איריס.
סקירת טיפולים ואמצעי מניעה מאגיים בתלמוד.
191. מדע ורפואה בתלמוד-קבלה או אקטואליה? הרב מרדכי הלפרין. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 90-102.
- על ההבדל בין הדרכה רפואית לבין הלכה פסוקה.
192. רפואה והלכה בהבנתו של הרמב"ם ביד החזקה. ד"ר אוריאל לוינגר. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 79-86.
- עם תגובת הרב אליעזר רוט. 87-89.
193. שלוש תעודות בענין מצוקת הרפואה בעיר חברון. **מוריה**, רצז-רחצ, תשס"ג, ס-סג, פקסימילים.
- אגרות לד"ר משה וולך בשנים תרס"א ותרע"ד על המצב הרפואי הקשה בעיר.
194. טיפול בסמים מסוכנים שאינם רשומים כתרופות לחולה הנוטה למות. הוצאת ילדה מרשות אמה המתעללת בה. הרב יצחק זילברשטיין. **צהר**, יא, תשס"ג, ריט-רכב.
- סבר למונעו מסם משכר, אך חמיו הורה שיש בכל אופן להאריך את חייו ככל האפשר. יש להוציא את הילדה כשיודעים בודאי שאמה מכה אותה.
195. חיוב לימוד עזרה ראשונה. הרב ד"ר דוד יעקב אפלבוים. **בית הלל**, טז, תשס"ג, סג-סח.
- חובה על היחיד ללמוד להציל נפשות, וראוי לציבור שידאגו שיהיו מה שיותר אנשים היודעים לבצע החייאה.
196. חובת האדם להיבדק. הרב ד"ר ר"ש זינו. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 63-74.
- היסודות ההלכתיים לחיוב אדם בקבוצות סיכון להיבדק שמא מקננת בו מחלה.
197. כפית טיפול רפואי. הרב יצחק זילברשטיין, לד"ר דוד ולד. **ישורון**, י, יא, תשס"ג, קנג-קנו.
- הורים שסירבו להכניס את בתם המסוכנת לבית חולים, יפה עשה הרופא שכפה עליהם את האישפוז, אך אין להפקיע את הילדה מרשות ההורים.
198. טיפול רפואי בגויים. דוד ריינוס. **פרי עץ הגן**, ג, תשס"ד, 173-185.
- פרטי ההלכות מתי יש לטפל משום איבה כשאינו יכול להתחמק.
199. הבסיס ההלכתי להצעת חוק החולה הנוטה למות. פרופ' אברהם שטיינברג. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 25-39.

- ד"ר אורית נבות: מוטיב קדושת חיי אדם ביסוד הרפואה המודרנית. 40-62.
200. הקדמת רופא מומחה לרופא ירא שמים. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השב"ט**, ח"ו, חו"מ, סי' ב, עמ' ג-ד.
יקדים את הרופא המומחה ויאמין ברפואת ה'.
201. נאמנות הרופאים בענינים שאינם פיקוח נפש. הרב שלום משאש. **אור תורה**, תכה, תשס"ג, שלב- שלה.
- אין לסמוך על הרופאים כשדעתם מנוגדת למבואר בש"ס ובראשונים.
202. טיפול בחולה במקום שיש חשש סכנה למטפל. הרב שלמה משה עמאר. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קיב-קכא; **המאיר לארץ**, 62, תשס"ג, 13-24.
ביורר ההלכה כשרוצים להציל משהו מחשש פיקוח נפש או מחולי ויסורים בלי סכנה.
203. ביקור חולים. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' שצד, עמ' ריב.
מצוה לבקר כל חולה ואפילו אין בו סכנה.
204. בהלכות ביקור חולים ורפואה. הרב יצחק זילברשטיין. **עלינו לשבח**, ח"ב, סי' טו-עו, עמ' תרכט- תרלח.
- אפשר לטלפן לחולה בעיר אחרת. יש לבקר חולה שאיבד את זכרונו ושכלו אם זה יביא לו תועלת, ואפילו אם בני המשפחה מתביישים במצבו. שונא יברר תחילה אם רצוי שיבקר את החולה. מותר לומר תהילים בלילה לרפואת חולה. אין להתפלל על חולה המתפתל ביסוריו שימות. כשיודע שינותח בימי הספירה וירדימוהו ליום אחד, לא יספור בברכה. אדם הנתקף בשטיון ובכל זאת ספר, לא ימשיך לספור בברכה. הורים יקדישו יותר זמן לבנם החרש מאשר לילדים הבריאים. ילד חרש-אילם שלמד לדבר דינו כפיקח. אין להכריז בציבור על אב שנשט את ילדו המפגר. מציל מהיחידה לטיהור כימי לא יגלח את זקנו מערב שבת, כי לא בטוח שיהיה אירוע בשבת.
205. בא לבקר חולים, אם יקדים הכהן שבחדר השני. הרב יצחק שיף. **צהר**, יא, תשס"ג, תקכז- תקלה.
- יקדים את הכהן, אבל כשנכנס לראשון והוא ייפגע אל יעזבנו.
206. שיעור בספר נועם אלימלך בענין תפילת צדיק על חולה. הרבי מסקוליע. **אור הכולל**, יב, תשס"ג, טו-כו.
- בשולי המקור מפרשת ויחי ביאורים וסיכומים.
207. ברכת רפאנו ה' ונרפא. הרב שמשון פינקוס. **עם התורה**, מהד' ד, חו' י, תשס"ג, עמ' סה-עא.
- ביאור הרעיונות שבברכת הרפואה.

208. האם לגלות לחולה ממחלתו האנושה. הרב אליהו אברזול. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' נח, עמ' קה.
- אין לגלות לחולה מהי מחלתו האנושה אפילו אם הוא מבקש, כדי שלא לשבור את לבו ויוחמר מצבו.
209. שיתוף החולה וקרוביו בדיעת מצבו. הרב יצחק זילברשטיין. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קד-קט.
- יש להעמיד איש חכם ונבון שישקול היטב אם ואיך להודיע, אך מהתורה נראה שעדיף לא להודיע אלא אם כן אין מנוס מכך.
210. עשית ניתוח על ידי עכו"ם. הרב יוחנן וזנר. **חיי הלוי**, ח"ד, סי' קח, עמ' רצג-רצד.
- אף כי אסור להם לעשות חבלה, אבל לרפואה מותר בלי שום חשש.
211. דילמת הרופא אם לחבוש פצוע או לרדוף אחרי מחבל. הרב יצחק זילברשטיין. **הבאר**, כא-כב, תשס"ג, סח-ע. עם ענינים נוספים. **בית הלל**, כ, תשס"ד, פו-צב.
- הרב יוסף שלום אלישיב פסק שמכיון שספק אם יצליח ברדיפתו יטפל בפצוע שלפניו.
212. רפואת בהמת חבריו. הרב מנשה קליין. **צהר**, יא, תשס"ג, טו-ריח.
- דיון ברברי החזון איש אם יש בריפוי זה מצוה משום השבת אבידה.
213. בדיקת אולטרה סאונד לנשים בהריון. הרב יצחק זילברשטיין. **בית הלל**, יג, תשס"ג, צב-צג.
- מורחב מהמאמר שנדפס בעבר בחוברת ח'.
214. בעיות הלכתיות בשמירת הריון. הרב יואל קטן. **בית הלל**, יג, תשס"ג, סג-סה.
- הנושאים: טבילה כשאסור לשמש, עזרת הבעל לאשתו, החובה להקפיד על שמירת ההריון למניעת חשש הפלה, אמירת שקר כדי לקבל אישור רפואי.
215. התאומות הסיאמיות. הרב עדי כהן. **בית הלל**, טו, תשס"ג, נט-סא.
- לפי ההלכה רשאים לנתחם, ואפילו אם על ידי זה תמות האחת המנוונת.
216. הרדמה או קשירה בטיפול שיניים. הרב יגאל בצלאל שפרן. **בית הלל**, טז, תשס"ג, נד-סב.
- יש להעדיף את טכניקת הקשירה על פני הרדמה שיש בה סיכון, ואחריות זו מוטלת על הרופא ולא על ההורים.
217. **החולה הסופני הנוטה למות**. אסופת מאמרים. מהד' ב עם הוספות, הדפסה ג. העורך: ד"ר מרדכי הלפרין. ירושלים, משרד הבריאות בשיתוף עם מכון שלזינגר, תשס"ג, 135 עמ'.
218. המתת חסד. הרב אברהם שלם. **זבח משפחה**, ח"ג, תד-תט.

- אין לנתק את צינורות האינפוזיה מגוסס, אך גם אין לתת לו מכות חשמל להחיותו.
219. סמים לגוסס. כימותרפיה למעוברת. הוצאת בת מאמה. הרב יצחק זילברשטיין. **תחומין**, כג, תשס"ג, 213-219.
- היה ראוי למנוע מהגוסס נטילת סמים מסוכנים, אלא שלדעת חמיו הרב יוסף שלום אלישיב יש להאריך את ימיו ככל האפשר. יש לטפל במעוברת שאינה נענית להסברים על נזקי העובר. כשיש עדות שהאם מכה את בתה, יש להוציאה מרשותה מבלי לחשוש שתתאבד.
220. **קביעת מוות**. אסופת מאמרים. העורך: ד"ר מרדכי הלפרין. ירושלים, משרד הבריאות בשיתוף עם מכון שלזינגר, תשס"ג, 149 עמ'.
221. קביעת מיתת אדם. הרב שמואל טוביה שטרן, לרב שלמה זלמן אוירבך, בתשנ"ב. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, יו"ד, סי' א, עמ' קכב.
- דיון אם יש להסתמך על הפסקת פעילות שורש המח.
222. קביעת רגע המוות. מנחם בן-יצחק. **המאיר לארץ**, 61, תשס"ג, 20-31.
- סקירת האספקטים הרפואיים וההלכתיים.
223. תרומת איברים מן החי והמסחר בהם. ד"ר מיכאל ויגודה. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 5-24.
- סקירת השאלות ההלכתיות והחברתיות בשאלה זו.
224. מכירת איברים להשתלה. הרב ישראל מאיר לאו. **יחל ישראל**, ח"ג, סי' כח, עמ' ריח-רכט.
- אין איסור בהלכה למכור אבר להצלת חבירו, אך יש להסדיר זאת בתקנות שימנעו תופעות לא רצויות.
225. שימוש בשיניים תותבות של מת. הרב בניהו דיין. **דברי בניהו**, ח"ז, יו"ד, סי' כח, עמ' שמו-שנא.
- אין בהם איסור הנאה מהמת אפילו היו עליו בשעת יציאת נשמה, מכיון שאינן מחוברות לגוף ונשלפות מדי יום.
226. הקמת בנק עור לצורך ריפוי כויות. הרב שלום משאש, הרב שאול ישראלי. **שמ"ש ומגן**, ח"ב, יו"ד, סי' א-ה, עמ' קכב-קכה.
- מותר לקחת עור מהמת לצורך חולים עתידיים, ויפה עשתה הרבנות הראשית שהגבילה זאת לחמישים.
227. האם יכולה אשת כהן מעוברת ללדת בבית חולים גדול שבדרך כלל יש בו מת באחת המחלקות. הרב פנחס זביחי. **שו"ת עטרת פז**, ח"א כרך ב, תשנ"ה, סי' ג, עמ' קלט-קסז.

- לכתחילה תלך לבית חולים קטן בו מופרדת מחלקת היולדות משאר המחלקות, אבל כשהרופאים שלה בבית חולים גדול או שנוח לה שם יותר תלד בו, ואם נולד זכר תקצר את זמן השהיה בבית החולים.
228. כניסת אשת כהן מעוברת לבית הקברות. הרב מנשה קליין. **הבאר**, כא-כב, תשס"ג, מט-נה.
- מעוברת אינה צריכה לעבור בדיקת אולטרה סאונד כדי לדעת אם העובר זכר.
229. ספק טומאת מת ברשות הרבים. הרב ישראל יעקב פישר. **אבן ישראל**, ח"ט, סי' קכד, עמ' קעא.
- כהני זמננו יכולים להיכנס למטוס או לבית חולים כשיש ספק טומאת מת.
230. הוצאות של כהן להינצל מטומאת מת בבית חולים. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ד, סי' קיב, עמ' קסב-קסג.
- כשברור לו שיש טומאת מת בבית החולים, עליו לעשות את הצילום שנחוץ לו במקום אחר, אפילו אם הרופא פחות מומחה.
231. חשש טומאת נפלים בבית החולים סרוקה. הרב אליהו כץ, לרבנים יצחק צימרינג, מנחם רוזנברג וישראל רוזן. **באר אליהו**, יו"ד, סי' קצט, עמ' רעו-רעט.
- הצעות לניתוק מחלקת היולדות מבית החולים כדי למנוע חשש טומאה. – בסי' ר עמ' רעט-רפא השיב לרב אברהם יצחק הופמן, שאשת כהן מעוברת שנבדקה באולטרה סאונד וראו שהעובר זכר, אינה יכולה לסמוך בודאות על בדיקה זו. – בסי' רא עמ' רפא-רפב התיר לכהן להשתתף בקורס עזרה ראשונה, אבל שלא יתעסק בתירגולים אלא רק במקרי פיקוח נפש. – בסי' רג-רד עמ' רפג-רפו השיב לרב יצחק אלפנט, שלא להתאבל על פגים שהוחזקו באינקובטור, או שלא מלאו להם שלושים יום.
232. השתתפות כהן בחברת הצלה. הרב יוחנן ווזנר. **חיי הלוי**, ח"ד, סי' פט, עמ' רמט-רנ.
- ראוי לו להימנע אלא אם כן יש כאן שאלת פיקוח נפש, ויתיעץ עם רב המכיר את תנאי המקום.
233. ביקור כהנים במוזיאון הבריטי בו מוצגים גופות מתים חנוטים בתיבות חתומות ואטומות. הרב פנחס זביחי. **עטרת פז**, ח"ב, יו"ד, סי' י, עמ' רמו-רפ.
- מותר לכהנים לבקר במוזיאון, אבל עליהם להיזהר שלא יגעו בארונות או יתקרבו לד' אמותיהם.
234. חשש לטומאת אהל במטה הארצי של משטרת ישראל. רב פקד אודי וולף. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 103-111.
- סקירת הבעיות ההלכתיות של טומאה בבגדים ספוגי דם.

235. **סוגיות בהלכות צבא ומשטרה.** הרב אלכסנדר יהושע לוינון. ירושלים, מוסד הרב קוק, תשס"ג. בעמ' רמה-שלב: זיהוי חללים, טביעת אצבעות ודנ"א, תשובות בענין ניתוחי מתים.
236. זיהוי המת. הרבנים אליהו אברז'ל, אליהו היישריק, ש. תם. **פסקי דין רבניים**, כ, 204-220.
- העלו את הקבור במרוקו לבאר שבע וטוענת משפחה אחרת שהוא אביהם, לדעת הרוב אין לפתוח את הקבר לעשות בדיקת עצמות.
237. קבורת איברים. הרב יצחק אושינסקי. **אור ישראל**, לא, תשס"ג, קיד-קית. איברים שנקטעו מאדם חי בגלל מחלה אין צורך לקבורם.
238. אשה שנשתתית. הרב שמואל טוביה שטרן. **שורת השב"ט**, ח"ג, אה"ע, סי' א, עמ' קיג-קיד.
- התירו לו לישא אחרת עליה ומתה, ספק אם צריך בכלל להתאבל עליה, ואם מספיקה שעה אחת.
239. דין הקרובים באנינות ואבלות במי שתרם את גופתו למדע. הרב משה יוסף ריזל. **תל תלפיות**, נו, תשס"ג, מא-מג.
- לא חלים דיני אוננות ואבילות, במיוחד כאשר אחרי שנה יחזירו את הגופה לקבורה.
240. השתתפות בדינר לטובת בית החולים לניאדו בשנת האבל על האב. הרב אלחנן הלפרין. **שדה אלחנן**, ח"ב, סי' כח, עמ' סו.
- כשאין תזמורת ואינו נוטל ידים רק משמש מעט את האורחים, אדרבה השתתפותו למצוה תיחשב.

ז. נשים, הפריות

241. אשה שמתו בעליה שלוש פעמים. הרבנים אהרן ומשה טייטלבוים, שמואל אברהם זלטנרייך, יחזקאל ראטה. **פינת יקרת**, כו, תשס"ג, ה-כא.
- אינה קטלנית ויכולה להינשא, כי בעלה הראשון נספה באושוויץ, השני נפטר בתוך שנה מהמחלה הידועה שקיננה בו עוד לפני הנישואין, והשלישי נפטר בן ס"ב ממחלת לב אחרי עשרים שנות נישואין.
242. הבחנה בגיורת. הרבנים יצחק ליב טלסניק ויוסף שלום אלישיב. **צהר**, יא, תשס"ג, שפה-שפו.
- נכרית שבאה להתגייר חייבת בהמתנת ג' חודשים גם אם תביא תעודת רופא שאינה בהריון.
243. נישואין בתוך ג' חודשים לגיורת שבדיקת דם מאשרת שאינה בהריון. הרב גדליהו אקסלרוד. **שורת הדין**, ח, תשס"ג, רלה-רמב.
- בדיקת הדם היא הוכחה וראית, ויש לאפשר לה להינשא מיד.

244. פנויה מעוברת המבקשת להינשא למי שרוב הבעילות לאחרונה ממנו. הרב ברוך שרגא. שו"ת **והיה העולם**, אה"ע, סי' ג, עמ' יד-כא.
- יש להתיר להם להינשא בלי לחוש לאיסור מעוברת חברו. אין לסמוך על בדיקת רקמות לקביעת אבהות, אלא שכאן הוא מוכן לחייב עצמו על סמך הבדיקה.
245. הצהרת אבהות של חרש וחרשת. הרב ברוך שרגא. **והיה העולם**, אה"ע, סי' ט, עמ' מז-מט.
- יש להתיר לחרש וחרשת משכילים להינשא זה לזו, ולהתיר את הולד לקהל אחרי שהובטחו מזונותיו.
246. נישואי חרשת שהתגיירה. הרב ברוך שרגא. **והיה העולם**, אה"ע, סי' י, עמ' נ-נג.
- חתן יהודי חרש מלידה שלמד להתבטא, וחרשת אילמת נכרית שרוצה להתגייר ולהינשא לו, אין לגיירה ולהשיאה.
247. חרשת נשואה שילדה בן לכוועל שנשא בהוצאותיו. הרב חיים דוד ואחיו הרב חיים יהודה אברהם חזן. שו"ת **נדיב לב**, אה"ע, סי' ג-ה, עמ' י-סא.
- אין לחוש לבן שהוא ממזר, וכשר לבוא בקהל.
248. תאי גזע-היבטים רפואיים אתיים והלכתיים. פרופ' אברהם שטיינברג. **תחומין**, כג, תשס"ג, 241-255.
- סקירת האספקטים של הפקת תאי גזע מביציות מופרות עודפות ומעמדם בהלכה.
249. שכפול תאי גזע עובריים. הרב עדי כהן. **בית הלל**, טז, תשס"ג, סט-עא.
- בירור השאלות ההלכתיות בניסויים בתאי גזע והשתלתם ברקמות פגועות.
250. **דע מה שתשיב** בענין הזרעה מלאכותית. (ירושלים), בני הישיבות, תשס"ב, (12) עמ', פקסימילים. דפוס צילום מכתבי רבנים, וקטעים מקובץ המאור תשכ"ה.
251. הזרעה מלאכותית. הרב שלום משאש. **שמ"ש ומגן**, ח"ב, אה"ע, סי' מב, עמ' רפט-רצ.
- מזרע בעלה ודאי מותר, אבל גם מזרע של אחר אין שום איסור, ועדיף שיהיה של נכרי.
252. הזרעה מלאכותית. הרב אליהו כ"ץ, לרב יעקב ניומן. **באר אליהו**, אה"ע, סי' יד, עמ' כט-לב.
- אסור בהחלט ללכת בדרך זו כדי לפתור בעיות של זוגות.
253. הפריה מלאכותית. הרב ישראל יעקב פישר. **אבן ישראל**, ח"ט, סי' קלה, עמ' קעז-קעח.

- איסור חמור לבצע הפריה מלאכותית או השתלת ביצית בזרע שאינו מהבעל ואשתו.-בעמ' קצח פסק שבהשתלת לב מאדם אחר יש רציחה, ובלב מלאכותי תלוי מה הם אחוזי ההצלחה.
254. הפריה חוץ גופית. הרב יוסף שלום אלישיב, ליו"ר ההסתדרות הרפואית, בתשמ"ה. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' קצ, עמ' רנח.
- יש בה כמה איסורים, ואין להקים בנק זרע.
255. השתלת ביצה מאשה אחרת להפרייתה בזרע בעלה. הרב נתן גשטטר. **להורות נתן**, ח"ג, סי' צה-צח, עמ' ק-קח.
- אין להתיר נושא חדש זה העלול לגרום פירצות.-בסי' כג עמ' קמה-קמז דן במי שלקחו מזרעו להפרות את אשתו ומת, מה דינו לגבי ירושה ויבום.-בסי' קמה עמ' קסט-קעא מבאר פיסקה בשו"ת חתם סופר, חו"מ, סי' פד, שחז"ל פטרו מגלות רופא שהמית החולה.
256. הזרעה מלאכותית לאחר מיתה. אהרן מזרחי. **בית הלל**, יג, תשס"ג, פב-פו.
- יש לקיים את רצון הנפטר באופן שתתעבר מזרעו פנויה שאינה גרה עם איזה גבר.
257. אם פונדקאית. הרב מרדכי רלב"ג. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, רא-רח.
- היולדת הפונדקאית נחשבת אם הולד, וכשנולד אחרי התפתחות באינקובטור אין לו אם.
258. בן של פונדקאית. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, יו"ד, סי' טו, עמ' קצ-קצב.
- ראוי למנוע תופעה זו, אבל להלכה הבן של האם הנוצריה היולדת, והצדק עמה כשמסרבת למוסרו לזוג היהודי ששכרוה.
259. המעמד ההלכתי של זוג עם בעיות פוריות. הרב גדעון וייצמן. **תחומין**, כג, תשס"ג, 223-230.
- לרוב הפוסקים דינו של הזוג כחולה שאין בו סכנה מחמת הצער.
260. היתר איסורים לקיום מצות פרו ורבו. הרב אשר זליג וייס, לרב גדעון וייצמן. **תחומין**, כג, תשס"ג, 222-220. הרב דוד לאו. 231-236.
- פירוט הפעולות המותרות בשבת, בשב ואל תעשה, ובאיסורים דרבנן, לצורך טיפולי פוריות.
261. בעניני פצוע דכה ואיסור סירוס. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' קעא-קעד, עמ' רלג-רלו.
- יכול הרופא לבצע את הבדיקה על ידי חיתוך מקצת מהביצה, או שיוציא את הזרע במחט של זריקה. בנייתוח הביצה הימנית יכול רופא גוי להסיר את הביצה השמאלית שאינה מתפקדת.
262. נישואי פצוע דכא. הרב אפרים כהן. **אור תורה**, תכט, תשס"ג, תרכב-תרלג.

- עבר עיקור לפני שהתגייר ואין לו מיסמכים רפואיים, יכול בספק להסתמך על דעת החזון איש ועוד שיכול להינשא.
263. בענין סירוס. הרב ישראל יעקב פישר. **אבן ישראל**, ח"ט, סי' קכז, עמ' קעג. יכולים לנתח ילד שנולד עם נקב צר באופן שלא יהיה פצוע דכה ויהיה מותר לבוא בקהל. –אמצעי המניעה לאשה היולדת בצער ובחשש סכנה. –בסי' קצג עמ' רסא-רסב דן אם קידושי סריס קידושיין.
264. סירוס בנקבה. הרב שלום משאש. **תבואות שמ"ש**, ח"ג, אה"ע, תשמ"א, סי' קנא, עמ' שה-שז.
- כשיש לה כבר ששה בנים זכרים ונקבות ולדעת הרופאים סכנה לה להתעבר, יש כמה נימוקים להתיר להם לסתום את שבילי הזרע.
265. כריתת ביצים והשתלת אחרים. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' ל, עמ' מט-נא.
- מותר לכרות את ביציו של אדם חולה, ולהשתיל במקומם אחרים ממת גוי.
266. חולת לב שיש לה חמישה בנים ובנות וחוששת להתעבר שוב. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ה, אה"ע, סי' מ, עמ' ע.
- מותר לסרסה בניתוח, ויעשה זאת רופא נכרי.
267. אשה שיש לה אוטם ברחם, או שלבעל אין כח גברא. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' תט, עמ' רכא.
- אם רחמה פתוח יש מקום לגדולי הוראה להתיר לו לשמש באותו מקום בחוץ, כי אולי ייקלט הזרע פנימה.
268. אשה שהזהירו הרופאים לא להתעבר, ורוצה שבעלה ישמש עמה שלא כדרכה. האדר"ת, לרב יוסף ציינמון. **שו"ת מענה אליהו**, סי' טז, עמ' כו.
- אין להתיר לה, ובמיוחד לשמש בעמידה הוא נגד הבריאות.
269. ילדה בניתוח וציוו עליה הרופאים מנוחה כמה חודשים. הרב חנינא בוגיד סעדון. **מגיד תשובה**, ח"ז, אה"ע, סי' א, עמ' רמז.
- יכולה לשתות סם למניעת הריון, ואם קיימו כבר מצות פריה ורביה יכולים להימנע בהסכמה ממצות עונה.
270. השחתת זרע במקום סכנה. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, יו"ד, סי' יג, עמ' קפז-קפט.
- אנשי רפואה החוששים שנדבקו באידס ואינם יכולים לעשות בדיקה שתגלה זאת, נתיר להם כדי שלא להדביק את נשותיהם לשמש בקונדום בלילי עונה, ולמעט ככל האפשר. –בסי' יד עמ' קצ דן באיסור השחתת זרע בנשים, אם יכולה למשמש באיבריה כשאין לבעלה גבורת אנשים, ורוצה הרגשה של תשמיש.

271. מי שנעשה לו נקב למטה מהעטרה מחמת חולי. הרב דובריש רפפורט. **דרך המלך**, סי' לו, עמ' קמא-קמז.
- נוצרה אצלו בעיה רפואית כתוצאה מהמילה וכבר עברו עשרים שנה, איננו כרות שפכה וכשר לבוא בקהל, אם יצטרף לזה עוד רב מובהק.
272. אופן ההיתר לבדיקת זרע ההולדה. הרב יוסף שלום אלישיב, לרב צבי ויינמן. **קובץ תשובות**, ח"ב, סי' עד, עמ' קכא.
- ציטוט מהאחי עזר ומאגרות משה אה"ע באיזה אופן עדיף לעשות.
273. בדיקה בגרמא אם הוא מסוגל להוליד. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ג, סי' קפט, עמ' רנז-רנח.
- יש להתיר לו את הבדיקה בגרמא אם זה יסייע לו להינשא.
274. התקנים למניעת הריון. הרב אליהו אברזל, לרב משה אלחרר. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' פז, עמ' קנה-קנח.
- קיימה כבר מצות פריה ורביה, יש מחלוקת אם יכולה להשתמש בכיפת גומי (דיאפרגמה). התקנים שאינם מונעים מהזרע להיכנס מותרים.
- בעלת תשובה אם לילדים שבעלה ממאן לשמור על טהרת המשפחה, אל תכרות את רחמה, אלא תקשור את החצוצרה לג' חודשים, והרב יאמר לה אחרי זה שתשאר כך.
275. איסור סירוס בניתוחים אורולוגיים. הרב שמעון שטרן. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, רט-ריז.
- בניתוח אורולוגי בגוי שכרוך בו סירוס כשינתח ישראל יש חשש איסור תורה, ועל ידי גוי מותר כשנשקפת סכנה במניעת הניתוח.
276. בדיקת דנ"א לענין היתר עגונות (המשך). הרבנים שמואל מאיר גרסטן וצבי גרטנר. **ישורון**, יב, תשס"ג, תפ-תקלה.
- כולל דברי הרבנים יהודה א. שרשבסקי, אליהו לוי, זלמן נחמיה גולדברג, משה שאול קליין על דעת הרבנים שמואל וזנר ונסים קרליץ.
277. בקשת אשה עגונה להיתר נישואין. הרב אליהו עצור. **פסקי דין רבניים**, כ, 281-239.
- התברר שהבעל סובל מבעיות נפשיות עוד מלפני הנישואין, יש סיבות לבטל את הקידושין ומותרת להינשא בלי גט.
278. נשתתית אשתו ומאושפזת כבר ארבע שנים. הרב דובריש רפפורט. **דרך המלך**, סי' לה, עמ' קלח-קמד.
- היתר מאה רבנים לבעלה אחרי שישליש גט עבורה.
279. היתר מאה רבנים למי שאשתו השתגעה ומאושפזת. הרב אליהו כ"ץ, בתשי"ח. שו"ת **באר אליהו**, אה"ע, סי' א, עמ' ט-יא.

- מכיון שמנהל בית החולים נואש מרפואתה, חתמו רבנים רבים להתיר לבעל להינשא.
280. חתן שהשתטה פעמיים והבריא. הרב דובריש רפפורט, לרבנים שמואל באב"ד ופנחס הורביץ, בתרמ"ב. **דרך המלך**, סי' מא, עמ' קעג-קעח. הדין עם הכלה שרוצה לנתק את קשר השידוכים בטענת מאיס עלי.
281. הסתרת מידע בשידוכים אודות מחלה נפשית. הרב מאיר ברנדסדורפר. **פעמי יעקב**, נב, תשס"ג, סב-סה. אם בנטילת הכדורים התרפא ויכול להסתיר זאת, אינו חייב לגלות.
282. בדיקת דם של דור ישרים לשידוכין. אהרן ליברמן. **בית אהרן וישראל**, קה, תשס"ג, קלז-קלח. פוסקי זמננו זירזו לעשות בדיקה זו, ואין לאסור מחמת תמים תהיה.
283. קונטרס **מכתבי רבנים בענין ביקור נשים אצל רופא**. בני ברק, ועד הרבנים להאדרת קדושת ישראל בנשיאות ר"ש וזנר ור"נ קרליץ, (תשס"ג), 15 עמ'.
284. ביקור נשים אצל רופאים. הרב יוסף ליברמן, לרב אברהם יצחק הופמן. **שו"ת משנת יוסף**, ח"ה, סי' ב, עמ' ה. כשהרופא מומחה יותר גדול תכנס עם עוד אחת, והדלת לא תינעל במפתח.
285. **בשעה טובה**, מדריך רפואי הלכתי להריון ולידה. מהדורה מעודכנת ומורחבת מקודמתה בתשכ"ו. הרב ברוך ומיכל פינקלשטיין. ירושלים, פלדהיים, תשס"ג, 12, 321 עמ', הסכמות.
286. **B'SHA'AH TOVAH**, Baruch and Michal Finkelstein. Jerusalem, Feldheim, 1993.
287. **להיות לאם**, מדריך מעשי מקצועי ורוחני עבורך, לקראת הלידה. אביבה רפפורט. תירגמה והביאה לדפוס שושנה מקובר. ירושלים, פלדהיים, תשס"ג, 350 עמ'. הסכמות רבנים ומנהל מחלקת נשים ויולדות בבית החולים ביקור חולים.
288. אם יכול הבעל להיות עם אשתו בחדר הלידה. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' סא, עמ' קט-קיא.
- ידבר על לבה בניעומת שתוותר, כי יש בזה כמה חששות. אם בכל זאת מתעקשת ויש חשש של טירוף הדעת מותר, אם לא יסתכל במקומות המכוסים, ויאחז בידה עם חציצה.
289. משודך שנודע לו כי הזרת והקמיצה של הכלה כפופות לתוך כף היד כתוצאה ממחלת אבעבועות. הרב חיים דוד חזן, לרב יעקב מיכאל ישראל, בהסכמת הרב חיים פלאג'י. **נדיב לב**, אה"ע, סי' ט, עמ' קיח-קכא. זה נחשב מום, יש הצדקה לביטול השידוך, ופטור מקנס.

290. אמירת כלה נאה וחסודה לפני חגיגת או סומא. משה דוד פיין. **בלכתך בדרך**, כ, תשס"ג, 191-201.
- בירור אם יש בזה שקר, וסיבות ההיתר לאמירה.
291. כתיבת כתובה חדשה כשהוסיפו שם מחמת חולי. הרב אלחנן הלפרין. **שדה אלחנן**, ח"ב, סי' כט, עמ' סז-סח.
- אין צורך לכתוב כתובה חדשה ולהפסיד שעבוד הכתובה הישנה.
292. כתובת חרש של חמישים ותוספת חמישים לגרושה חרשת. הרבנים אברהם דב לויין ויהושע וייס. **פסקי דין** מבית דין ירושלים, ח, תשס"ג, תלא-תלג.
- אין ריעותא בכתובה זו והיא בסדר.
293. מזונות אשת חרש שאינה ראויה לילד. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ב, סי' סז, עמ' צא-צג.
- חרש-אילים שחפץ לגרשה רשאי למנוע ממנה את מזונותיה.
294. חיוב מזונות כשטוען שלאשתו מחלת נפש. הרבנים עזרא בצרי, מתתיהו שרים וזלמן נחמיה גולדברג. **פסקי דין** רבניים, כא, 289-296.
- לא הוכח שמחלתה החלה לפני הנישואין, רק שאישפוזה היה אחרי החתונה. יתן לה מזונות על העבר, וכשיתן לה כתובתה לדעת הרוב פטור ממזונותיה.
295. סבר וקיבל במומין. הרב מסעוד אלחדד. **שו"ת ביכורי אשר**, ח"ב, סי' כא, עמ' ק-קב.
- בעל שלא ידע כי אשתו היתה מאושפזת לפני הנישואין, אי אפשר מספק לחייבו במזונותיה.
296. מרדה על בעלה בימי חוליה. הרב שלום משאש. **תבואות שמ"ש**, ח"ג, אה"ע, סי' סח-סט, עמ' קכט-קלב.
- כשהמניעה ממנה לעבור לדירה שמציע לה-פטור מדמי רפואתה, ויש לה דין מורדת.
297. בעל שהוציא הוצאות לרפואת אשתו. הרב שאול אבן דנאן, בתר"ע. **שו"ת שמע שלמה**, סי' יג, דף לז-לט.
- דין תורה אם אפשר לנכות משטר עיסקה מה שהוציא הבעל כדין מנדונית אשתו לרפואתה.
298. אשה שחלתה מאד, ואביה רוצה לקחתה לביתו לטפל ברפואתה. הרב רפאל אנקאווה. **תועפות ראם**, ח"א, סי' סז, דף עו עו ע"ב.
- האב רשאי, ואין הבעל וקרוביו יכולים לטעון שיבוא אצלם. –בסי' קט דף קה ע"ב פסק שכופין להוציא מי שאין לו כח גברא, ויתן לה מנה מאתים ונדוניתה.

299. נעשתה אשתו צמח ונשא אחרת עליה בהיתר מאה רבנים ושבה להכרה. הרב יצחק פינחס. **ויזרע יצחק**, ח"א, אה"ע, סי' א, עמ' רל-רלה.
- אין צריך לגרש אף אחת מכיון שנשא בהיתר, אבל מאחר והוא אשכנזי שחל עליו חרם דרבנו גרשום-יגרש את הראשונה.
300. זנות בהשפעת תרופות פסיכיאטריות. הרבנים אברהם דב לוי' ויהושע וייס. **פסקי דין** מבית דין ירושלים, ח, תשס"ג, תכ-תכד.
- מחמת כמה ספיקות אין לאוסרה על בעלה.
301. אשת איש שזינתה על ידי קונדום. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' סג, עמ' קמז-קמט.
- התשמיש אוסר אותה ולא שפיכת הזרע.
302. ניתוח לשינוי המין. הרב אליהו כ"ץ, לרב יצחק שפירא, בתשכ"ג. **באר אליהו**, אה"ע, סי' ז, עמ' יח-כא.
- ביורר הצדדים ההלכתיים לגבי מתן גט וברית מילה.
303. גירושין בעל כורחה של אשה שנצטרעה. הרב רפאל אנקווה. **תועפות ראם**, תשנ"ח, ח"א, סי' יב, דף יח.
- יכול לגרשה גם אם אין בידו דמי כתובתה ותהיה חוב עליו.
304. כפייה להוציא במי שלקה בצרעת. הרב יחיא צאלח. **שו"ת פעולת צדיק**, ח"א, סי' פה, עמ' פה.
- כשאינה יכולה לסבול עוד אחרי שמונה שנות נישואין, כופין אותו להוציא. -בסי' קלח עמ' קכו פסק שבגולד שחין באמתו וחסרה קצת אבל העטרה שלימה, מותר לבוא בקהל.
305. חיוב גירושין. הרבנים מרדכי אליהו, י. שרביט ואריה הורביץ. **פסקי דין** רבניים, כא, 3-9.
- ערעורים על החלטות בית הדין האיזורי בענין אשה שהיתה מאושפזת והמשיכו לחיות יחד.
306. חיוב גירושין כשהבעל סוטה. הרבנים נסים בן שמעון, מ"י מאוזו ודוד דומב. **פסקי דין** רבניים, כא, 279-288.
- הצהיר הבעל לפני הנישואין שהיה הומוסקסואל ונרפא, והתברר שאדרבה ממשיך ביתר שאת ומסכן אותה במחלת האיידס-חייב לגרשה בהקדם.
307. גדרי מום הנכפה. הרב שאול אבן דנאן. **הגם שאול**, ח"ב, סי' ו, עמ' רב-רג.
- הכללים מתי הוא מום כשבא לעתים קרובות, ומתי אינו חולי של מום כשההתקף לעתים רחוקות.
308. גדרי כיעור כשראוה יוצאת עם הרופא המשפחתי מביתו. הרב אליהו אברזל ושני דינים. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' פ, עמ' קמ-קמ"ד.

- מתקבלת טענתה שרק עסקה בנקיון ביתו, ומותרת לבעלה אפילו כהן.
 309. נשבע שלא ישא אשה על אשתו ולא יגרשנה בעל כורחה, וחלתה שנים אחדות בלי מזור לרפואתה. הרב משה עזרא מזרחי. **דברי משה**, אה"ע, סי' ד, עמ' נא-נג.
- יכול לשאת עליה אחרת בלי התרת השבועה, ואין כופים אותו לגרשה ולתת כתובתה. –בסי' ה עמ' נד דן באחד שהתירו לו להינשא, ובטרם הספיק התרפאה ממחלתה. –בסי' ו עמ' נה-נו פסק על משודכת שנולד בה מום שבני אדם מקפידים בו, יכול המשודך לבטל בלי קנס והוצאות. –בסי' יד עמ' סט פסק שאשה המשתנת במיטה זהו מום, אבל לא יוכל הבעל לטעון זאת כשעברו כמה חודשים מהנישואין. –בסי' כו עמ' פא-פא דן בחיוב בעל לזון את אשתו שנשתתית עד גובה נדונייתה.
310. נישאת בתולה, ובהגיעה לגיל עשרים עדיין לא ראתה דם נדה. הרב רפאל אנקאוהו. **תועפות ראם**, ח"א, סי' יב, דף נט ע"ב-ס ע"ב.
- יכול הבעל להוציאה כדין איילונית מכיון שאין להם ילדים ואינו מוכן להמתין לטיפול הרופאים, ויש לפשר ביניהם כמה ישלם לה.
311. תביעת גירושין בגלל עיוותים נפשיים של הבעל. הרבנים א. שרביט, אריה הורביץ ואליהו עצור. **פסקי דין רבניים**, כא, 209-216.
- לדעת הרוב כשלא עבר בדיקה רפואית אין לכפות גירושין על הבעל בטענה שמטורף.
312. היתר נישואין. הרבנים משה קולר, יצחק אלמליח, דוד דומב. **פסקי דין רבניים**, כ, 110-114.
- למרות שהתנהג בצורה אלימה כלפי אשתו עד שנזקקה לטיפול רפואי, יש להתיר לו לשאת אחרת אחרי שישלש גט.
313. גירושי אשתו מחמת חולי. רבי יעקב מקרלין ורבי דובריש אשכנזי בתקצ"ח-ט. **קול התורה**, נג, תשס"ג, קכ-קכב.
- רשאי לגרשה רק בחולי ממושך שיעלה סך רב.
314. נטרפה דעתה מחמת חולי. הרב שלום משאש. **תבואות שמ"ש**, ח"ג, אה"ע, סי' קיא, עמ' קצד-קצה.
- כשלדעת הרופא תרפא לבסוף, יש להמתין לזה לענין חיוב כתובה או מסירת גט.
315. ילדה ולד מת אחרי שש שנות נישואין, וכתוצאה מקושי הלידה נאטם הרחם שלה באופן שאינו יכול לבוא עליה כלל. הרב חיים דוד חזן. **נדיב לב**, אה"ע, סי' יז, עמ' קסד-קסו.
- יכול לגרשה או לשאת אחרת עליה, אבל עליו לסלק את התשלומים המגיעים לה.

316. הטוענת שאין לו גבורת אנשים והבעל מכחישה. הרב שאול אבן דנאן. **הגם שאול**, ח"א, תשי"ט, סי' ה, דפים ה-ח. האשה נאמנת, ותישבע היסת להיפטר מכל התחייבות כגון מעשי ידיה. – בסי' טו דף יז-יח פסק במריבה שבין האשה לחמיה שהתחייב לפרנסה כי הבעל חולה בשגעון. – בסי' כא דפים כא:–כג: פסק להצדיק את הבעל שלא נבנה מאשתו ורוצה לגרשה ולתת כתובתה, מול טענת האשה שהיא חולה ותחילה עליו להתעסק ברפואתה. – בסי' כו דף כה הצדיק תביעת גרושה לקבל מהגרוש עבור הבנות לצורכי מזונותיהם ורפואתם. – בסי' לג דפים לו-לח פסק שנראית טענת אשה חולה שזקוקה לטיפול אמה ועליו לשאת בהוצאות רפואתה, לעומת טענתו שהיה עליה להתאשפז בבית חולים כי רופאים צריכים לאשר זאת.
317. אשת איש שיצאה עם איש זר לטיול יום, וטוענת שלא נטמאה ואין לו גבורת אנשים. הרב שאול אבן דנאן. **הגם שאול**, ח"ב, סי' יד, עמ' ריד. אינה נאסרת לבעלה רק כשודאי נבעלה ברצון. – בסי' יח עמ' רטז-ריז קיבל טענת אשה שאין לבעלה גבורת אנשים, ואחרי שנתיים וחצי אינה יכולה לסבול עוד. – בסי' כ עמ' רכ דן אם רשות או חובה על בית הדין למנות אפטרופוס על השוטה.
318. שהה עשר שנים בלי ילדים, וטוענת האשה שהוא העקר. הרב דוד צבאח. שו"ת **שושנים לדוד**, תש"ס, ח"ב, אה"ע, דפים יב-יג. לא מתקבלת טענתה, ומתירים לו לישא אשה אחרת. חולנית שהלכה להתחזק לבית דודה עם תינוקה, אינה מורדת וחייב ברפואתה. חלתה בנפילה אחרי עשר שנים ונולדו להם ילדים, אין הבעל נאמן לומר שהיתה חולה כבר לפני הנישואין. – בדף סו ע"ב פסק שהטוענת שאין לו גבורת אנשים נאמנת, ואין שומעים לו להביא חוות דעת מרופאים. – בדף סז ע"ב פייס בנות לטפל באמם שנטרפה דעתה. – בדף עא ע"ב פסק כיצד להשתמש בשינים תותבות בפסח ובכל השנה.
319. שותק במחצית גופו וטוענת שאין לו גבורת אנשים. הרב שאול אבן דנאן, בתרפ"א. **שמע שלמה**, סי' לה, דף עה. כשהבעל מכחישה נאמנת רק כשטוענת כן בפני בית דין ונשבעת.
320. תביעת גירושין בגין אי יכולת ללדת ילדים. הרב אברהם חיים שרמן. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קמח-קסב. פסק דין לחייב אשה מבוגרת שהפילה חמש פעמים לקבל גט, והבעל פטור ממזונותיה.
321. ניתח הרופא חלק מאיברי הלידה ולא תוכל עוד להתעבר. הרב שלום משאש. **תבואות שמ"ש**, ח"ג, אה"ע, סי' קב, עמ' קעא-קפג.

טען הבעל שהליקוי היה כבר לפני הנישואין, יכול לגרשה ויסלק לה את כל התחייבויותיו.

322. מקח טעות באיילונית ובעלת מום. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ב, סי' עו, עמ' ככד-קכח.

פסק דין על אשה שאין לה וסת ואין לה סיכויים ללדת, אם מפסידה את הכתובה והתוספת. – הטוענת שזינתה ואין לו גבורת אנשים אם נאמנת, ואם יש לה מזונות (עא, עמ' קט-קיא). – פסק דין על אשה שהסכימה תחילה לגור עם חמותה החולנית, וכעת רואה שאינה יכולה ובגללה הפילה (צב, עמ' קפא-קפז). – פסק דין המצדיק את הבעל הטוען שלא ידע ממחלת הנפש שלה כשנשאה, וסביר שלכן חזרה שוב אחרי הלידה, ונאסר לה להיכנס להריון (קג, עמ' רכא-רכח). – פסק דין לדחות את טענת הבעל שאילו ידע שחלתה בעבר במחלת כוריאה לא היה נושאה כי זה גורם להפלות (קד, עמ' רכט-רלא). – פסק דין שלא לחייב את הבעל במזונות אשה שאינה ראויה לו, ובמצבה הנפשי ופחדיה אינה מניחה לו לחיות אתה (קה, עמ' רלב-רלג). – פסק דין על אשה הטוענת שבגלל מחלת הסוכר שלו אין לו גבורת אנשים (קיא-קיב, עמ' רמה-רנג). – פסק דין על בעל שוטה שחשבה האשה שתוכל לקבל וחזרה בה (קיג-קיד, עמ' רנג-רסא). – פסקי דין אם האשה נאמנת בטענה שאין לו גבורת אנשים (קיה-קיט, עמ' רעא-רפ). – פסקי דין כאשר אין לבעל גבורת אנשים (קכא-קכב, עמ' רפא-רפג).

323. רופאים שהזהירו עקרה חמש שנים, שסכנה היא לה להיות עם בעלה. האדר"ת, לרב אליקים גצל הורביץ. **מענה אליהו**, סי' קיח, עמ' שמ-שמא.

אין לכפות אותו לגרש כי הרופאים אינם צודקים, גם לא במה שאומרים שכיון ששני אחי הבעל עקרים גם הוא יהיה כזה. – בס"י קיט השיב על גירושי אדם בריא, ורק מחזיק בשטות שהצדיק משפיקוב הוא מלך על כל העולם.

324. טענת טעות בחתימת הסכם גירושיין. הרבנים שאר ישוב כהן, מרדכי אוריה, י ש גמזו. **פסקי דין** רבניים, כ, כ, 282-296.

בעל סובל מהפרעות נפשיות וטוען שלא ידע על מה חתם, ידון בית הדין בחיוביו כאשר יעזוב את הקיבוץ.

325. נולד פג בניתוח קיסרי ששה חודשים אחרי הגירושיין. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' עט, עמ' קלח-קלט.

הבן הוא של השני מכיון שנשתנו הטבעים ויכולה ללדת לששה חודשים, והוא כשר לבוא בקהל.

326. בן י"ג שאנס בת שמונה ויש על הפעולה תעודת רופא. הרב שאול אבן דנאן. **הגם שאול**, ח"א, סי' נא, דף נט.

- הנתבע פטור מאחר שהוא מכחיש הכל. – בדרך סד: ביאר שאי אפשר לטעון על מומים באשה אחרי שבא עליה ושהה זמן. – בס"י עו דף עד פסק שבעל חייב במזונות ורפואות אשתו השוטה. – בס"י פ דף עו ע"ב התיר למי שלא נבנה מאשתו לשאת אחרת עליה, אף כי יש לו בנים זכרים מאשה אחרת.
327. סידור גט לגרושה שנישאה לכהן על ידי רב ריפורמי, ובנם נולד מהזרעה מלאכותית. הרב מסעוד אלחדד. **ביכורי אשר**, ח"ב, סי' ה, עמ' כה-לב.
- מסדרים להם גט להפרישם, והבן כשר לכהונה כי לא נולד מביאת איסור. בס"י ו' עמ' לג-לו דן בדבריו הרב נסים רביבו מפריז.
328. סידור גט כשדיין אחד בעל מום וסומא באחת מעיניו. הרב אליהו כ"ץ, לרב יצחק שפירא מגלץ, בתשכ"ג. **באר אליהו**, אה"ע, סי' צב, עמ' קמט-קנ.
- קשה היה למצוא כשרים וצירפו לסידור הגט שו"ב זקן שיש לו שבר ועיוורון באחת מעיניו, כדיעבד אין לפסול את הגט.
329. כפית גט והיתר נישואין. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' סו, עמ' קיח-קיט.
- מבוגר חולה שאשתו מסרבת להתגרש, יזרוק לה גט לארבע אמותיה, או שינתן לו היתר נישואין.
330. מתן גט בבעל שוטה. הרב צבי יהודה בן יעקב. **משפטיך ליעקב**, ח"ד, סי' כט, עמ', תכז-תלד.
- לפי התעודות הרפואיות יש לו סימנים של שוטה, ואי אפשר לסדר לו גט. – בס"י לו ס"ק ד-ח עמ' תקצב-תרי פסקי דין על גירושי אשה חולה, היתר נישואין וחיוב גט באשה שוטה.
331. איך יגרש גידם בשתי ידיו. הרב אליהו כ"ץ, לרב יצחק שפירא, בתשכ"א. **באר אליהו**, אה"ע, סי' צד, עמ' קנב-קנה.
- גירושין אפשריים גם בגידם וגידמת, ואין צריך לתת את הגט ביד דוקא. – בס"י צח עמ' קס-קסא דן על שליחות גט בזקן או חולה.
332. נשתנה שמה מחמת חולי ונתגרשה בשם השינוי בלבד. הרב יחיאל צאלח. **פעולת צדיק**, ח"ג, סי' ט, עמ' יט.
- החזיקה י"ג שנים בשם החדש ונשתכח השם הראשון, הגט כשר לכתחילה. – בס"י קיט-קכ עמ' פה-פו הורה מה מותר לעשות ליולדת בשבת ומה לא.
333. נתעברה מזרעו של הבעל אחרי מותו. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' עז, עמ' קלד-קלו.
- נחלקו הנודע ביהודה והשואל ומשיב אם הבן פוטר מיבום וחליצה, ובספק דאורייתא זקוקה לחליצה ולא ליבום.

334. יבם סומא בשתי עיניו וחולה שהוא נחוץ לדרכו. הרב שלום משאש, בתשל"ז. **תבואות שמ"ש**, ח"ג, אה"ע, סי' קנז, עמ' שיט-שכ.
- במקום הדחק וחשש עיגון התיירו לו לחלוץ אחרי חודש מהפטירה, אבל היא אסורה להינשא עד אחר צ"ב יום ממות הבעל.
335. יבם שהיה מאורו חשוך. הרב יחיא צאלח. **פעולת צדיק**, ח"ב, סי' יא, עמ' טו. יכול לחלוץ אע"פ שראיתו חלשה ואינו רואה את הרוק.
336. ניטל רחמה לענין חליצה ויבום. הרב אליהו אברזל. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' סד, עמ' קטו-קטז.
- מספק חולצת ולא מתיבמת, ואין לפוטרה בלי חליצה. כשהרופאים הוציאו את רחמה כדי שלא תלד אסורה לבוא בקהל, ואין מקום לחליצה או ליבום.
337. כפיה לחליצה ביבם בטענת מום. הרב יוסף שלום אלישיב. **קובץ תשובות**, ח"ב, סי' קכו, עמ' ש-שב.
- כשהאשה מסרבת להתיבם כי הוא חולה רוח, כופין אותו לחלוץ אחרי שתשליש עברור סך מסוים.
338. חליצה כשהאח הגדול איטר. הרב מאיר פישלס. **שו"ת וחיירושי רבינו מאיר פישלס**, סי' כד, עמ' לו-לח.
- מספק אין להזיקה לחלוץ משני האחים, ונעשה מעשה בבית דינו שחלץ האח הקטן.
339. חליצה לאיטר רגל. הרב יהושע פלוג. **בית יצחק**, לה, תשס"ג, 212-220.
- בירור דעות הראשונים והאחרונים אם יחלוץ בימין או בשמאל.
340. חולת לב שנפלה לפני שלושה אחים זקנים חולים ונשואים. הרב שלום משאש. **תבואות שמ"ש**, ח"ג, אה"ע, סי' כז, עמ' מג-מה.
- האח הגדול חייב לחלוץ לה, ואם לא תרצה יתן לה מחצית העזבון. – בסי' נז עמ' ק-קא פסק בית הדין בקזבלנקה מתשי"ד, שיבמה שניטלה האם שלה והיבם רגלו הימנית עקומה שתתיבם.

ח. נזיקין, הפלות

341. נתן לאחד כסף לסדר לו רופא, וסידר לו רופא המקבל פחות. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' תנד, עמ' רמה.
- לכאורה יכול לעכב ההפרש לעצמו, ואינו צריך להחזירו לנותן.
342. תביעה על מלון שהגיש מזון מקולקל. הרב ברוך שרגא. **בית הלל**, טז, תשס"ג, כו-כח.
- רופאים ואחיות שלקו בהרעלת קיבה אחרי כנס במלון, בנסיבות הענין אינם זכאים לפיצויים.

343. שותף שרוצה לעזוב את העיר מחשש למגיפת הכולירה. הרב משה עזרא מזרחי. **דברי משה**, חו"מ, סי' פא, עמ' רל"ט-רמ.
- על השותף שנשאר בעיר להפריש לשני מרווחיו אחרי ניכוי שכר טירחתו בניהול העסק לבדו.
344. בחור מאמריקה ששילם בירושלים שכר חדר לשנה מראש, והודיעו לו שאמו חלתה במחלה ממושכת וזקוקה לעזרתו. הרב ישראל גרוסמן. **כנסת ישראל**, סי' ז, עמ' נא-נב.
- מן הדין כשאירע אונס אין המשכיר חייב להחזיר את הכסף, אך מן היורש עליו לתת לבחור רשות להשכיר לאחר.
345. תשלום לשכיר שחלה. ר' אורי בצלאל פישר. **בלכתך בדרך**, כ, תשס"ג, 96-57. סיכום דעות הראשונים והפוסקים אם צריך לשלם גם על תקופת מחלתו.
346. חלתה אם הילד ולא שלחה את בנה כמה ימים למטפלת הקבועה. הרב אליהו לוי. **שו"ת משפטי אליהו**, ח"ב, תשנ"ט, סי' נב, עמ' רסג-רסז.
- אם היא בשכר חודשי יש לשלם לה בשלימות, אבל אם היא בשכר יומי אין לשלם לה על ימים שלא עבדה.
347. שכר מכוננית ובדרך השתמש בה להצלת נפשות. הרב ישראל גרוסמן. **כנסת ישראל**, סי' ח, עמ' נג-נה.
- אין השוכר חייב לשלם על השעות שעסק בהצלת נפש יהודי, מכיון שגם המשכיר היה מחויב בכך.
348. השקעה בחברה לריפוי מחלות לב במיכשור וידע חדשניים. הרב אברהם דב לוי. **פסקי דין מבית דין ירושלים**, ח, תשס"ג, כו-כט.
- חזר בו הרופא ושב לחוץ לארץ, עליו להופיע לדין תורה.
349. מי שנולד כשהאב היה גוסס או סומא. הרב שמאי קהת גרוס. **שבט הקהתי**, ח"ו, סי' תמא, עמ' רלו.
- גוסס שאין דעתו מיושבת, אינו בדין יכיר שהבכור יטול פי שנים.
350. קביעת יורש על סמך בדיקת דנ"א. הרב צבי יהודה בן יעקב. **משפטיך ליעקב**, ח"ד, סי' ו, עמ' קל-קמד.
- אין להחזיק יורש לפי בדיקות המשתנות מזמן לזמן, ואין להוציא המת מקברו לשם בדיקה זו. ספק אם יש לחייב את הטוען שהוא אח לעבור בבדיקה זו.
351. ביטול צוואת אשה. הרבנים ברוך שמעון סלומון, שלמה משה עמאר, חיים שלמה שאנן. **פסקי דין רבניים**, כ, 301-297, כא, 61-28.
- ברוב דעות מתקבלת טענת הבעל שלא ידע שציותה את הרכוש לבני אחותה, וכתבה זאת בהיותה חולה מאד אחרי אירוע מוחי.

352. תביעת אשה לפטר אפוטרופוס ממשפחתה. הרבנים אברהם דב לוין ויהושע וייס. **פסקי דין** מבית דין ירושלים, ח, תשס"ג, שנא-שנה.
 רב שניהל את חשבונות אב ובנו הנכים יכול להתפטר מתפקידו.
353. דין השוטה השיכור והמכור לסמים. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השב"ט**, ח"ו, חו"מ, סי' ד, עמ' ז-ט.
 בירור גדרי החיוב של כל אחד מסוגים אלו.
354. גניבת תור להשתלת כליה. מכירת דם כדי להשיב דמי גניבה. הרב יצחק זילברשטיין. **סכותה לראשי**, ח"ג, עמ' רכא-רכד.
 אסור לגנוב תור, אך אין לפטר רופא שקידם מישהו ממשפחתו שאינו מהוריו או מרבותיו (בית הלל, כ, תשס"ד, פו-צב). גנב שאין לו לפרוע, ימכור דמו כדי להשיב. הפוגע בשתי כליותיו של חבירו, חייב לתרום כליה אחת משלו כדי להצילו.
355. שכר רופא מנתח. הרבנים אברהם דב לוין, יהושע וייס, שמואל חיים דומב. **פסקי דין** מבית דין ירושלים, ח, תשס"ג, קפה-קפט.
 פסק דין של פשרה בתביעת הרופא לשכרו, כשהמנותח מסרב בטענה שהם שכנים וידידים.
356. שכר המלמד כשחלה התלמיד או לא הגיע. הרב משה טורצקי. **קול התורה**, נד, תשס"ג, ריד-ריח.
 פרטי ההלכות אימתי ההפסד שלו, ומתי על התלמיד לשלם.
357. אילמת שנפצעה בתאונה, ובגללה החלה לדבר. הרב יצחק זילברשטיין. **עלינו לשבח**, ח"ב, סי' פו, עמ' תרמו.
 יש לצדד שהנהג שפגע ישלם לה דמי נזיקין, הגם שהרווח גדול בהרבה מהנזק. בסי' פו עמ' תרמו כתב שאין לנהג להימנע מלהסיע לבית חולים חולה עור שנודף ממנו ריח חריף, או פצוע המלוכלך בדם. בסי' קמ עמ' תרצב דן במי שנפגע בתאונה ונזקק לטיפול רפואי, אך עקב כך נבצר ממנו לטוס כמתוכנן, ולבסוף התברר שהמטוס נפל לים וכל נוסעיו נהרגו, אם המזיק חייב לשלם על החבלה.
358. אחריות אישית של הרופא. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השב"ט**, ח"ו, יו"ד, סי' סג, עמ' פ-פה.
 פירוט ההלכות בסוגי הרופאים והנזקים.
359. טעות באבחנה וטעות בטיפול. הרב יעקב חיים חרל"פ. **המעין**, מג, תשס"ג, ב, 41-50. הרב אברהם יעקב גולדמינץ, ג, 86-87.
 דיונים על אחריותו של הרופא במקרים השונים.
360. תשלומי פיצויים בגין רשלנות רפואית. הרב שלמה שלוש. **שערי צדק**, ג, תשס"ג, 126-138.

פרטי ההלכות אימתי פטור רופא בקי, ומתי חייב כשפשע.

361. רופא שטעה והזיק. הרב אליעזר רוט. **קול התורה**, נג, תשס"ג, רכח-רלג.
- רופא עינים שהתעייף ורשם לשני ילדים מספרים מוטעים, צידד חמיו הרב יצחק זילברשטיין שחייב בדיני שמים ואולי אפילו בדיני אדם.- פסקים נוספים בענייני רפואה.
362. שבר את משקפי חברו. הרב יעקב שורצברט. **שיח משפט**, סי' לז-לח, עמ' קנא-קנו.
- הניח משקפיו ליד מיטתו או על מזגן רוטט, ובא חברו בחושך ושברם פטור. השובר את משקפי חברו, ישלם לו את נזקו כחדשים בהפחתת הנאת הנזק.
363. נזקי עשן ולכלוך האויר והמים. עישון סמים ושכרות. הרב שמואל טוביה שטרן, לגיסו הרב שמריהו ויינשניידר. **שו"ת השבי"ט**, ח"ג, עמ' קלב-קלה.
- מפעלי תעשייה ומטוסים חייבים לתקן את הנזקים שגורמים לאיכות הסביבה, כי זה גורם למחלות. העישון אסור בתכלית, וגם ביום טוב.
364. תביעה לתשלום דמי נזק וריפוי על נשיכת כלב. הרב ברוך שרגא. **והיה העולם**, חו"מ, סי' טז, עמ' 165-167.
- בעל הכלב חייב במחצית הוצאת הנזק בלבד ולא בהוצאות הריפוי.
365. נזקי כלב שנשך אדם. הרב הלל יצחק הלוי. **משפטי הלוי**, ח"ג, סי' יח, עמ' קנו-קס.
- טען הנשוך שהכלב תוקפני והיה על בעליו לשומרו, והשיב הבעלים שהוא מתורבת ואך מקרה הוא שנשך, כשאין חוות דעת מקצועית ברורה, אי אפשר להוציא ממון מבעל הכלב, אבל אם תפס הניזק אין מוציאים מידו.
366. מי שפגע בכליותיו של חברו. הרב יצחק זילברשטיין. **פעמי יעקב**, נב, תשס"ג, לב-לד. תגובות רבנים. נג-נד, תשס"ד, קכט-קלד.
- דיון אם היורה בכלית חברו חייב לתרום משלו כדי להינצל מאיסור רציחה.
367. החובל במבוטח בביטוח רפואי. הרב מאיר פרימן, איתמר ורהפטיג. **תחומין**, כג, תשס"ג, 268-274.
- החובל חייב לרפא, ואם קופת חולים עושה זאת-הוא פטור.
368. נפצע בראשו מדלת זכוכית ששבר כשנכנס למספרה. הרב ברוך שרגא. **והיה העולם**, חו"מ, סי' לד, עמ' 230-231.
- נחפו להיכנס למספרה מבלי להבחין בדלת הזכוכית, אין זה אונס גמור שייפטור מתשלום הנזק, ויפה עשו הצדדים שמחלו על תביעותיהם ההדדיות.-בסי' נ עמ' 289-291 דיון על פציעת בת בבית מדרש.
369. דיני שמירה באדם. הרב יעקב שורצברט. **שיח משפט**, סי' יג, עמ' מח-נ.

שלח את חבירו לקנות עבורו חפץ בחנות ונפגע בתאונה, כשלא ידע המשלח שיש בדרך חשש סכנה פטור אף מלצאת ידי שמים. שמרטיפית שלא השגיחה כראוי והתינוק נחבל ונזקק לטיפול רפואי פטורה, ואולי חייבת לצאת ידי שמים.

370. הוצאת תאים עובריים לצרכי מחקר. הרב אשר זליג וייס. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קא-קג.

אין היתר להפיל עובר אפילו לפני ארבעים יום, ולצורכי מחקר ישתמשו בביציות שבמבחנה שלא הופרו ברחם האשה.

371. המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה. ד"ר דניאל מלאך. **אסיא**, עא-עב, תשס"ג, 112-129.

יש לכך השלכות על הפסקת הריון בבעלי מום קשים. כולל תגובת הרב מרדכי הלפרין.

372. הפלה לצורך הצלת נפש. הרב צבי גוטמן. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קסה-קעד.

אין להפיל עובר גם לפני ארבעים יום כדי להשתיל מח עצם בחולה מסוכן.

373. הפלת ממזר. הרב אליהו אברזול. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' קז, עמ' קצט-רא. חזרה בתשובה ואינה רוצה ללדת ממזר יכולה להפילו, ועדיף על ידי רופא יהודי.

374. הפלת עובר שיש לו שני ראשים. הרב מנשה קליין. **עטרת שלמה**, ח, תשס"ג, קכח-קלא.

אסור להפילו אלא אם כן יש סכנה לאם.

375. דילול עוברים. הרב שמואל טוביה שטרן. **שו"ת השבי"ט**, ח"ח, יו"ד, סי' יט, עמ' קצו-קצח.

אין לעקרה לטפל ברופאים כשמנין העוברים יכול לעלות על ששה כפי שילדו במצרים. הדילול דינו כהפלה שאסורה.

376. דילול עוברים. הרב אליהו אברזול. **דברות אליהו**, ח"ו, סי' צח, עמ' קעו-קעז. מותר לדלל אפילו מדרבנן כשיש חשש שאחדים ימותו אם ישאירו את כולם.